

Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų bendrai finansuojamas projektas

Nr. 09.2.1-ESFA-V-726-03-0001

„Skaitmeninio ugdymo turinio kūrimas ir diegimas“

PAGRINDINIO UGDYMO EKONOMIKOS IR VERSLUMO BENDROSIOS PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO REKOMENDACIJŲ PROJEKTAS

Įgyvendinimo rekomendacijų projektą rengė: *Kristina Celiešiūtė, prof.dr. Irena Pekarskienė, Laura Stašauskienė*

Turinys:

I.	DALYKO NAUJO TURINIO MOKYMO REKOMENDACIJOS	2
II.	KAIP UGDYTI AUKŠTESNIUS PASIEKIMUS	2
III.	TARPDALYKINIŲ TEMŲ INTEGRAVIMAS. DALYKŲ DERMĖ	6
1.	Orientavimasis rinkoje.....	6
2.	Asmeninių finansų tvarkymas	8
3.	Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis	9
4.	Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas ir vertinimas	10
5.	Globalinių ekonominių procesų supratimas	11
IV.	KALBINIŲ GEBĖJIMŲ UGDYMAS PER DALYKO PAMOKAS	16
V.	SIŪLYMAI MOKYTOJŲ NUOŽIŪRA SKIRSTOMŲ 30 PROCENTŲ PAMOKŲ.....	33
VI.	VEIKLŲ PLANAVIMO IR KOMPETENCIJŲ UGDYMO PAVYZDŽIAI	34
1.	Pažinimo kompetencija.....	35
2.	Komunikavimo kompetencija.....	35
3.	Kūrybiškumo kompetencija.....	35
4.	Pilietinė kompetencija	35
5.	Kultūrinė kompetencija	36
6.	Skaitmeninė kompetencija.....	36
7.	Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija	36
VII.	SKAITMENINĖS MOKYMO PRIEMONĖS EKONOMIKOS IR VERSLUMO PAMOKOSE, SKIRTOS BP ĮGYVENDINTI	38
1.	Pamoka kaip mokymo ir mokymosi sąveika	38
2.	Skaitmeninio turinio panaudojimas ekonomikos pamokoje	39
3.	Skaitmeninis turinys ekonomikos ir verslumo pamokoms	40
VIII.	LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	44
IX.	UŽDUOČIŲ AR MOKINIŲ DARBŲ, ILIUSTRUOJANČIŲ PASIEKIMŲ LYGIUS, PAVYZDŽIAI.....	46

I. DALYKO NAUJO TURINIO MOKYMO REKOMENDACIJOS

Šiame skyriuje aptariami metodai ir būdai, kaip mokyti atnaujintos BP dalyko turinį ir pasiekti numatytus rezultatus.

Ekonomikos ir verslumo dalykas pagrindinėje mokykloje yra svarbi mokinių bendrojo ugdymo dalis, įtraukta į socialinio ugdymo programą. Mokiniai gilina pradinėje mokykloje įgytą supratimą apie ekonominę žmogaus veiklą, galimai kuriamą verslą, susipažįsta su ekonomikos ir verslo modeliais, bendra ūkine veikla ir jos dėsningumais, kad galėtų prasmingai ir atsakingai veikti. Mokiniai nagrinėja žmonių gyvenimą socialinėje ir kultūrinėje aplinkoje, tyrinėja praeitį, dabartį ir kuria ateities planus. Jie įgyja supratimą apie ekonomiką, finansus, verslą. Mokiniai mokomi dalyvauti ir bendradarbiauti visuomenėje, kurioje jie gyvena.

Ekonomikos ir verslumo programos, kaip savarankiško dalyko, mokykloje mokoma II gimnazijos klasėje, todėl programoje mokinių ekonomikos ir verslumo turinys yra integruotas ir pasiekimai pradinėse klasėse bei 1–8 klasėse aprašomi kaip kitų dalykų pasiekimai. Ekonomikos mokytojams šios metodinės rekomendacijos turėtų pagelbėti planuojant ekonomikos pamokas II gimnazijos klasėje. Šios rekomendacijos taip pat pasitarnautų pradinį klasių mokytojams, mokant socialinio ugdymo dalyką bei aukštesnėse klasėse kitų dalykų, į kuriuos yra integruojamas ekonomikos ir verslumo dalyko turinys, mokytojams.

Metodinių rekomendacijų paskirtis - padėti ekonomikos ir verslumo mokytojams organizuoti ugdymo procesą dirbant pagal Ekonomikos ir verslumo bendrąją programą.

Ekonomikos ir verslumo dalyko ugdymo tikslas - formuoti mokinių ekonominį mąstymą (suvokimą), supratimą apie ekonominių procesų priežastinius – pasekminius ryšius, ugdyti inovatyviai mąstančią asmenybę, gebančią savarankiškai, aktyviai ir kūrybiškai veikti, įgytas žinias struktūruoti ir jas taikyti, priimti vertybinėmis nuostatomis grindžiamus ekonominius sprendimus, būti pilietišku ir atsakingu už asmeninį elgesį jį nuolat kintančioje aplinkoje.

Dėstymas priklauso nuo ugdytinio poreikių ir galimybių, turimos žinios, ugdomi gebėjimai, vertybinės nuostatos, pasirinkti veiklos būdai. Ugdymo procesui organizuoti tinka visi aktyvūs mokymo metodai.

Metodinėse rekomendacijose pateikiama metodinės literatūros bei skaitmeninių išteklių nuorodos, užduočių pavyzdžiai. Visa pateikta informaciją yra rekomendacinio pobūdžio, mokytojas metodines rekomendacijas gali taikyti kūrybiškai, savo nuožiūra planuoti veiklas siekdamas įgyvendinti Ekonomikos ir verslumo bendrosios programos tikslą ir numatytus pasiekimus.

Pagrindiniame ugdyme rekomenduojamas apibendrinamasis vertinimas ugdymo procese modeliuotinas atsisakant aritmetinio visų pažymių vidurkio skaičiavimo, ir skaičiuotinas svertinis vidurkis pagal mokymo(si) turinio sritis. Pavyzdžiui, vidurkis skaičiuojamas: 0,3 – (tiriamieji darbai, kūrybiniai, projektiniai, praktiniai darbai (MMB), darbai atliekami poromis ir (ar) grupėmis, individualūs atsiskaitymai, savarankiški darbai); 0,5 – (testai, kontroliniai darbai); 0,1 – (dalyvavimas konkurse, renginyje, konferencijoje, olimpiadoje); 0,1 – (namų darbai, aktyvumas pamokoje).

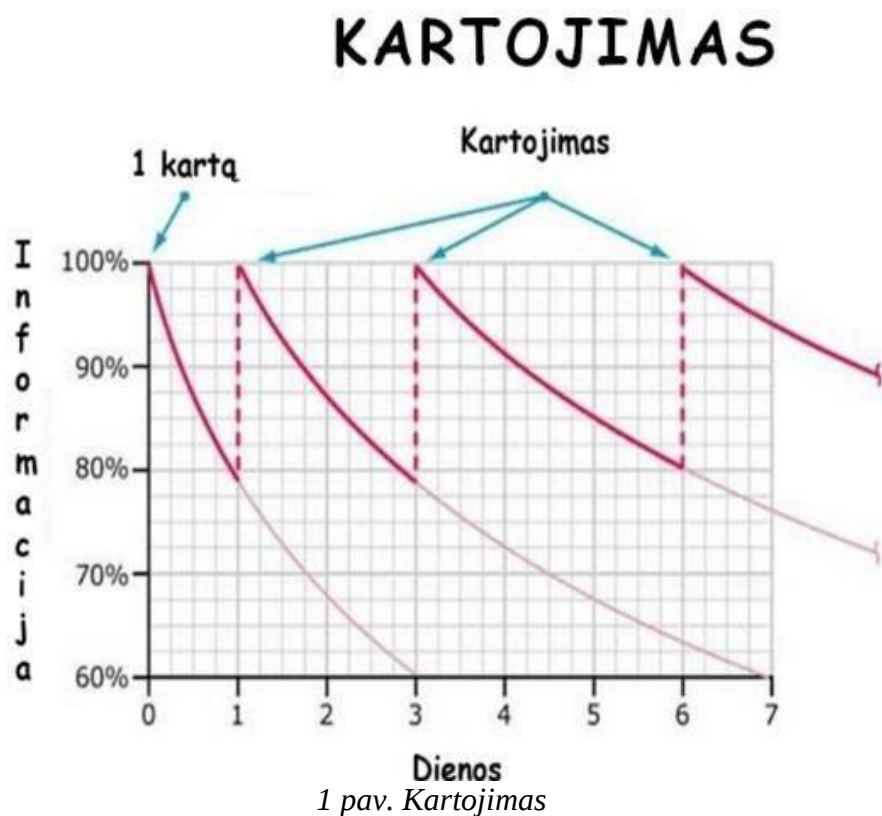
II. KAIP UGDYTI AUKŠTESNIUS PASIEKIMUS

Šiame skyriuje pateikiamos rekomendacijos, kaip ugdyti sudėtingesnius gebėjimus, kurių ugdymo rezultatai netenkina, atsižvelgiant į tyrimų ir pasiekimų patikrinimų rezultatus, arba patiriama ugdymosi sunkumų.

Taip pat atsižvelgiama į įvairių poreikių (įskaitant ir gabiuosius) mokinius.

Pirmiausia mokinys turi žinoti, kodėl jis turi mokytis to, kas dėstoma pamokoje. Jeigu pateikta informacija nebus aktuali mokiniui ir jo nesudomins; jis „neperfiltruos“ per save, suteiktos žinios liks trumpalaikės ir naudingos tik tiek, kiek reikia atkartoti, gilesnio suvokimo nepasieksime. Todėl ugdant aukštesnius gebėjimus labai svarbu mokomąją medžiagą pateikti šiandienos kontekste. Rekomenduojama organizuoti integruotas pamokas ar projektus, dažniau taikyti patirtinį mokymą, ugdyti kritinį mąstymą. Pamokose taikyti žinau-išmokau įsivertinimą, kuris padeda laiku identifikuoti spragas žemesnių gebėjimų mokiniams, bei suteikia informaciją mokytojui, laiku pateikti sunkesnes užduotis aukštesnių gebėjimų mokiniams.

Rekomenduojama vadovautis Bloomo kognityvinės taksonomijos schema, kuriai būdinga: žinojimas, supratimas, pritaikymas, analizė, sintezė bei vertinimas. Taip pat rekomenduojama Andrius Berniukevičiaus „Efektyvūs mokymo metodai“ išbandyta ir pristatyta 3K mokymo metodika, kuri paremta trimis principais: *kartojimu, konspektavimu bei kalbėjimu*. 1 paveikslas iliustruoja, kaip informacijos įsiminimo efektyvumas priklauso nuo informacijos kartojimo dažnumo.

Informacija geriau įsiminama kai prie jos reguliariai grįžtama. Kaip matome paveiksle, vienkartinis informacijos pateikimas moksleiviui suteikia iki 80 procentų žinių, o kelis kartus sugrįžtant prie pirminės informacijos, žinių „bagažas“ išauga daugiau nei 10 proc.

KONSPEKTAVIMAS

Ekspertas pataria skatinti mokinius užsirašinėti informaciją simboliais. Skirtingos spalvos, formos, ženklai lavina atmintį kur kas labiau nei teksto skaitymas ar jo nurašymas. Mokytojas, dėstantis naują medžiagą, vietoj įprastų skaidrių gali naudoti vieną skaidrę-schemą. Žemiau pateiktame paveiksle pateiktas pamokoje naudotos skaidrės pavyzdys.

2 pav. Konspektavimas

2 paveiksle pateiktos skaidrės tema: „Rinkos struktūros tipai. Konkurencija“. Matydami vaizdą ir girdėdami informaciją, mokiniai savarankiškai konspektuoja ir lengviau įsimena svarbiausias pamokos sąvokas: konkurencija, monopolija, oligopolija, monopolinė konkurencija ir tobuloji konkurencija. Ta pati skaidrė naudojama ir pamokos pabaigoje apibendrinant dėstomą medžiagą bei reflektuojant, ką mokiniai išmoko.

KALBĖJIMAS

Komunikavimo kompetencija ugdoma skatinant mokinius diskutuoti. Gebėjimas atpasakoti, paaiškinti, analizuoti pateiktą informaciją įrodo mokinio pažangą bei aukštesnius mąstymo gebėjimus. Rekomenduojama pamokų metu organizuoti veiklas „mokinys – mokiniui“. Šis metodas tinka bet kurios temos pamokoms.

Apskritai mokymosi prasmė atsiranda atliekant praktines ilgalaikes kūrybines užduotis, tokias kaip kelių mėnesių biudžetas, finansinio tikslo siekimas, dalyvavimas mokyklinėse mugėse, miesto/respublikos ar tarptautiniuose konkursuose bei projektuose.

Aukštesniųjų mąstymo gebėjimų ugdymas

Vienas iš mokyklos uždavinių – suteikti žinių apie įvairias pasaulio sritis bei ugdyti bazinius (skaitymo ir rašymo, skaitmeninio raštingumo bei kitus) gebėjimus, kurie padeda tokių žinių gauti. Kitas nemažiau svarbus uždavinys – sudaryti mokiniams sąlygas panaudoti turimas žinias. Turimų žinių bei informacijos įvertinimas ir supratimas, kaip jas galima panaudoti įvairiose situacijose, gali būti įvardijami kaip aukštesnieji mąstymo gebėjimai. Informacijos analizė, vertinimas, jos pertvarkymas ir sprendimų priėmimas yra tokie mąstymo procesai, kurie padeda mums iš turimų žinių sukurti naują žinojimą bei supratimą, ir tai reikalauja didesnio mąstančiojo aktyvumo bei pastangų nei tik paprastas faktų žinojimas ar gebėjimas panaudoti bazinius įgūdžius.

Aukštesnieji mąstymo gebėjimai apima platų įvairių tarpusavyje susijusių įgūdžių spektrą, tačiau galima išskirti du svarbesnius jų aspektus:

1) kritinis mąstymas – gebėjimas interpretuoti ir apibendrinti turimą informaciją bei įvertinti, kokias išvadas, nuomones ar vertinimus galima daryti remiantis tokia informacija analizuojant jos kaip argumentų ir įrodymų pagrįstumą;

2) problemų sprendimas – gebėjimas pasirinkti reikalingą informaciją bei atrasti strategiją, kaip galima pertvarkyti ir panaudoti šią informaciją konkrečiai užduočiai spręsti.

Jauni žmonės susiduria su vis didesniu faktų, nuomonių, požiūrių, teorijų ir prielaidų kiekiu, todėl gebėjimas vertinti ir analizuoti informaciją darosi vis svarbesnis.

**Mąstymo gebėjimų vertinimo programa | Projektas (NR. 09.2.1-ESFA-V-706-02-0001) „Bendrojo ugdymo tyrimų, vertinimo ir stebėsenos sistemos plėtra: mokinių pasiekimų vertinimas“ | 2020 m.*

Ugdant aukštesnių gebėjimų mokinius rekomenduojama naudotis skaitmeniniais ištekliais:

- <https://sodas.ugdome.lt/metodiniai-dokumentai/perziura/14200>
- <https://duomenys.ugdome.lt/?/mp/amgu>

Dėstant asmeninių finansų valdymo temas, rekomenduojama naudotis PUPP užduotimis. Pavyzdžiui 2019 m. 11 ir 19 uždaviniais.

https://www.egzaminai.lt/failai/8035_2019_MAT_PUPP-1.pdf

Taip pat naudotis sukaupu Ekonomikos ir verslumo olimpiadų užduočių archyvu. https://www.lmnc.lt/archyvas_struc_149261/

Finansinis raštingumas yra žinios, supratimas apie finansines koncepcijas, rizikas ir įgūdžiai, motyvacija ir pasitikėjimas taikyti tokias žinias ir supratimą, siekiant priimti veiksmingus sprendimus visame finansinių kontekstų diapazone, pagerinti finansinę gerovę asmenims ir visuomenei bei sudaryti sąlygas dalyvauti ekonominiame gyvenime.

Mokymosi sunkumų patiriantiems mokiniams arba pradedant dėstyti ekonomikos ir verslumo dalyką, patartina naudotis žemiau nurodytais skaitmeniniais ištekliais, kad nustatytume, kiek mokiniai turi ekonomikos žinių. Nekreipiant dėmesio į tai, kad užduotys skirtos 7-8 ir I-II gimnazijos klasių mokiniams, rekomenduojama jas išbandyti. 4 lygio užduotys gali būti naudojamos žemesnių gebėjimų mokinių ugdyme.

Finansinio raštingumo užduotys:

- [Pagalba gyvūnams - 4 lygis](#)
- [Kaziuko mugė - 4 lygis](#)
- [Dviratis - 4 lygis](#)
- [Nuomojama prekybos vieta - 4 lygis](#)
- [Pagalba gyvūnėliams - 5 lygis](#)
- [Kaziuko mugė - 5 lygis](#)
- [Dviratis - 5 lygis](#)
- [Perku kompiuterį - 5 lygis](#)
- [Nuomojama prekybos vieta - 5 lygis](#)
- [Pagalba gyvūnėliams - 6 lygis](#)

- [Kaziuko mugė - 6 lygis](#)
- [Dviratis - 6 lygis](#)
- [Perku kompiuterį - 6 lygis](#)
- [Nuomojama prekybos vieta - 6 lygis](#)

Kalbant apie rinkos pusiausvyrą rekomenduojama naudotis matematinio raštingumo užduotimi:

[Ugdymo SODAS \(ugdome.lt\)](#)

Užduotis gali būti naudojama įvadinėje pamokoje arba apibendrinimui skirta priemonė, padedanti nustatyti mokinių matematinio raštingumo lygį.

III. TARPDALYKINIŲ TEMŲ INTEGRAVIMAS. DALYKŲ DERMĖ

Šiame skyriuje aptariami dalyke nagrinėjamų Gairėse nurodytų tarpdalykinių temų aspektai, jungtys su kitais dalykais, dalykų horizontalios tarpusavio dermės klausimai. Pateikiama veiklų įgyvendinimo būdų ir pavyzdžių.

1. Orientavimasis rinkoje

Visuomeninio ugdymo pamokose. 1-4 klasėse ugdymo sritis yra įvardinta kaip „Orientavimasis rinkoje ir asmeninių finansų tvarkymas“, kur 1-2 klasių mokiniai nagrinėja temas: *Mano norai ir galimybės* (kam reikalingi pinigai?; ar viską, ko aš noriu, galiu nusipirkti?; nuo ko priklauso mano pasirinkimo galimybės?) ir *Mano asmeniniai finansai* (kaip uždirbami pinigai; euras; pajamos (kišenpinigiai, dovanos); prekių ir paslaugų kainos; apsipirkimo sprendimai; išlaidos; grąža; skolinimasis). 3-4 klasėse temos: *Rinka* (pasitelkiant projektines veiklas ir situacinius žaidimus atpažįsta pirkėjo ir pardavėjo vaidmenis; analizuoja sąvokas: kaina; pinigai, perteklius ir stygius.) *Prekių ir pinigų judėjimas* (pirkėjas – vartotojas; gamintojas – pardavėjas; namų ūkis, prekės, paslaugos, ištekliai; verslo įmonė; pardavėjų pajamos, pirkėjų išlaidos, taupymas, bankai).

Geografijos pamokose. Naudodamiesi žemėlapiais, apibūdina Lietuvos ir kitų šalių ekonominę geografinę padėtį, ją palygina ir daro išvadas, analizuoja statistikos duomenis, gamtos išteklių įvairovę, pasiskirstymą, jų ribotumą ir svarbą, nagrinėja ribotų išteklių naudojimo galimybes (stygių), susipažįsta su žiedinės ekonomikos samprata ir šios strategijos įgyvendinimo priemonėmis. Remdamiesi konkrečiais pasirinktais pavyzdžiais, aiškinasi, kaip gamtos ištekliai ir žaliavos virsta gaminiais. Aiškinasi, kokios yra ekonominės sąlygos skirtingoms ekonominėms veikloms vystyti. 1 lentelėje pateiktas simuliacijos aprašymas.

1 lentelė. Simuliacija

Veiklos aprašymas	Ugdomos kompetencijos/dalykų integravimas
Hipotetinės vietovės žemėlapis. Mokiniai dirba grupėse. Užduotis – sukurti verslo idėją, tinkamą vietovei. Racionaliai įvertinti turimus išteklius. Pagal vietovės aprašymą įvertinti, kokių poreikių gali turėti vietos gyventojai. Sukurti reklaminį plakatą.	Socialinė Kūrybiškumo Komunikavimo Pažinimo

Nagrinėja, kaip ir kodėl atsiranda ūkių specializacija, kokiais kriterijais vadovaujantis (nuosavybės formos, valdymo, prekių ir paslaugų paskirstymo), skiriamos pagrindinės ekonomikos sistemos (rinkos, komandinė, tradicinė). Nagrinėja pavyzdžius. Žemiau pateiktose lentelėse pateikti diskusijų ir straipsnių analizės aprašymai.

2 lentelė. Diskusija

Veiklos aprašymas	Ugdomos kompetencijos/dalykų integravimas
Mano pusryčiai - „Juodos duonos sumuštinis su...“ Atbuline seka nubraižomas visas duonos gamybos-prekybos ciklas. Nuo vartotojo stalo iki ūkininko lauko. Kiekviename etape mokiniai įvardina žmogiškuosius, gamtinius ir kapitalo išteklius. Diskutuojama apie verslumą. Aptariama, kodėl dabar žmonės dažniausiai duonos namie nekepa. Kaip ekonomikos sistemos keitėsi, kas yra darbo našumas ir specializacija.	Socialinė Kūrybiškumo Komunikavimo Istorija

3 lentelė. Straipsnių analizė

Veiklos aprašymas	Ugdomos kompetencijos/dalykų integravimas
Pateikiami trys straipsniai, kuriuose aprašomi keliautojų po įvairias šalis įspūdžiai. Mokiniai nurodo, kokia sistema aprašyta, argumentuoja ekonomikos sistemų skiriamaisiais bruožais. Sudaro laiko tiesę ir nurodo laikotarpius, kada Lietuvoje buvo tradicinė, komandinė ir rinkos ekonomikos sistemos).	Komunikavimo Socialinė Pažinimo

Matematikos pamokose. Pradinėse klasėse (1-4) atlieka ekonominius skaičiavimus (prekės kainos palyginimas; grąža; pinigų skaičiavimas; pirkiniai) bei taiko elementarias matematines žinias ir gebėjimus skaičiuojant paprastus ekonominius objektus. Vyresnėse klasėse analizuojamos kainos ir jų pokyčiai, nagrinėjami pirkimo, pardavimo, taupymo konteksto uždaviniai ir situacijos, kuriose vartojamos sąvokos *procentas*, *nuolaida*, *procentinė nuolaida*, *išlaidos* (atliekami veiksmai su natūraliaisiais skaičiais ir dešimtainėmis trupmenomis). Sudaromas ir aptariamas savaitės biudžetas. Diskutuojama, kas yra skolinimas(is), taupymas, pajamos, išlaidos, atlygis. Aptiriamos asmeninės galimybės uždirbti pinigus. Mokomasi planuoti ir valdyti savo savaitės biudžetą, įvertinti jį kaip perteklinį/subalansuotą/deficitinį. Daro skaičiavimais grįstus sprendimus. Mokiniai dalyvaudami projektinėje veikloje mokosi kelti idėjas, kurti ir pagrįsti siūlomus įgyvendinimo planus, skatinami ieškoti matematinės informacijos įvairiuose šaltiniuose, ją analizuoti, remtis matematikos žiniomis ir logika priimant sprendimus. Pavyzdžiui, mokiniai gali parengti ir apsvarstyti kelis kelionės, renginio, remonto ir pan. biudžeto pasiūlymus. Aptiriamos sąvokos *didmeninė kaina*, *mažmeninė kaina*, *savikaina*, *išlaidos*. Nagrinėjamas gaminio/paslaugos kainos pokytis nuo gamintojo iki vartotojo. Skaičiuojamos tiesioginių sąnaudų (žaliavų, pusgaminių, įsigijimo, produktą kuriančių darbuotojų darbo užmokesčio, pakavimo, ...) ir netiesioginių sąnaudų (įrangos nusidėvėjimas, produkto gamybos procese patirtos komunalinės paslaugos, sandėliavimas, saugojimas) išlaidos, mažmeninės kainos sudėtinės dalys (antkainis ir pridėtinės vertės mokestis). Lyginama prekės/paslaugos savikaina su jos didmenine ir mažmenine kainomis. Kontekstiniai uždaviniai. Apskaičiuoja rinkos pusiausvyros kainą, kiekį,

kai duotos paklausos ir pasiūlos funkcijos. Apskaičiuoja parduodamus prekių kiekius, esant skirtingoms kainoms, vartotojų išlaidas pirkiniams. 4 lentelėje pateiktas simuliacijos aprašymas.

4 lentelė. Simuliacija

Veiklos aprašymas	Ugdomos kompetencijos/dalykų integravimas
Mokiniai žaidžia Rinką. Perka ir parduoda produktus. Kiekvienas skaičiuoja savo pajamas. Žaidimo moderatorius fiksuoja sandorių kainas ir kiekius. Baigus prekybą įvardijami paklausos ir pasiūlos dėsniai, rinkos kaina. Diskutuojama, kodėl ne visi rinkos dalyviai uždirbo pelno. Žinių įtvirtinimui braižomos paklausos ir pasiūlos kreivės, nurodoma rinkos pusiausvyros kaina ir kiekis, aiškinamasi paklausai įtaką darantys veiksniai ir grafiškai vaizduojami kreivių poslinkiai.	Socialinė Komunikavimo

2. Asmeninių finansų tvarkymas

Matematikos pamokose. Apskaičiuoja pajamų struktūrą, pajamų pokyčius, tam tikro laikotarpio vidutines pajamas, pajamų mokestį, disponuojamas pajamas, nustato procentinius pokyčius, apskaičiuoja prekių įsigijimo perkant kreditu ar lizingu kainų skirtumus. Sudaro paskolos išsimokėjimo planą taikant paprastąsias arba sudėtines palūkanas (kontekstiniai uždaviniai). Apskaičiuoja paprastas ir sudėtines palūkanas bei palūkanų pokyčius, keičiantis palūkanų normai, diskutuojama apie palūkanų normos įtaką grąžintinai pinigų sumai. Žemiau pateiktose lentelėse pateikti ilgalaikės užduoties ir simuliacijos aprašymai.

5 lentelė. Savivaldus mokymasis „Mano biudžetas“

Veiklos aprašymas	Ugdomos kompetencijos/dalykų integravimas
Sudaromas asmeninis arba šeimos mėnesio biudžetas. Mėnesio gale suplanuojamas antro mėnesio biudžetas. Įvardijamas finansinis tikslas. Prasidėjus trečiam mėnesiui įsivertinami biudžeto valdymo bei finansinio tikslo siekimo rezultatai. Biudžetas sudaromas programėlės pagalba.	Socialinė Komunikavimo Matematika, psichologija (A. Maslow poreikių piramidė), IT.

6 lentelė. Simuliacija „Mano bankas“

Veiklos aprašymas	Ugdomos kompetencijos/dalykų integravimas
Mokiniai dirba grupėse. Vieni įsteigia savo bankus, o kiti (vartotojai) skolinasi. Mokinių bankai parengia skolinimosi ir indėlių sąlygas, nustato palūkanas ir apskaičiuoja rezervą. Mokiniai, kurie skolinasi, pagal jiems	Socialinė Komunikavimo Pažinimo

sumodeliuotą šeimos situaciją ieško geriausio banko. Taip pat jie ieško, kuriame banke palankiausia laikyti santaupas. Tiek bankai, tiek vartotojai mokosi skaičiuoti palūkanas. Pamokos metu, mokiniai informacijos apie bankų įkainius ieško internete.	
---	--

3. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis

Visuomeninio ugdymo pamokose. 1-2 klasių mokiniai nagrinėja temas: *Verslas* (verslininkas; verslai mano artimiausioje aplinkoje; prekės ir paslaugos); *Verslumas* (remiantis vaikų artima aplinka, mokykloje vykstančių projektų metu atpažįsta verslininko savybes; diskutuoja kaip tarpusavyje susiję verslai; prekės ir paslaugos; pardavėjai ir pirkėjai). 3-4 klasėse temos: *Verslas artimiausioje aplinkoje* (ko žmonėms reikia?; ko reikia verslui?; aptaria artimiausioje aplinkoje veikiančius verslus; skirtingos paskirties prekes ir paslaugas); *Jeigu būčiau verslininkas* (verslo idėja; produktas; darbas komandoje, vartotojai; veiklos planavimas; atsakomybė už savo veiksmus; reklama; konkurencija).

Socialinio, emocinio, sveikatos ugdymo ir žmogaus saugos pamokose. Lyderystės savybės, darbas komandoje, gebėjimas paremti kito idėją. Bendruomeninių paslaugų kūrimas ir įgyvendinimas (poreikio nustatymas, idėjos generavimas, planavimas, išteklių planavimas, suradimas, rizikų numatymas, įveikimas, korekcija, įgyvendinimas, įsivertinimas, viešinimas) Poreikių įgyvendinimas. Atsakingų sprendimų priėmimas. Empatija, užuojauta, stereotipai. Mokyklos, bendruomenės gerovei skirti projektai, jų įgyvendinimo planas. Reklamos poveikis vartotojui. Asmeniniai ir bendruomenės / grupės poreikiai. Išsitraukimas ir įtraukimas kitų į grupės darbą. Dalyvavimo taisyklė, bendradarbiavimas.

Technologijų pamokose. Projektavimas – projektinių idėjų paieška, detalizavimas, tikslinimas, apibendrinimas grafine / aprašomąja forma (eskizas, schema, brėžinys, techninė užduotis ir pan.) Informacijos, skirtos projektinėms užduotims, medžiagoms/ komponentams/ priemonėms, paieška, atranka, kaupimas, taikymas ir pateikimas. Medžiagų/komponentų/priemonių savybių ir/ar charakteristikų pažinimas, jų pritaikymas projektinėms užduotims atlikti. Technologinių procesų, pažinimas, atlikimas ir rezultatų pristatymas – projektinių užduočių praktinio atlikimo procesai ir pasiektų rezultatų pristatymas. 7 lentelėje pateiktas simuliacijos aprašymas. Ši veikla gali tapti tęstine užduotimi su praktiniu (realiu) įgyvendinimu mugėse ar įkūrus Mokomąją mokinių bendrovę (MMB) .

7 lentelė. Simuliacija “Mano verslas”

Veiklos aprašymas	Ugdomos kompetencijos/dalykų integravimas
Mokiniai dirba komandose. Iš kuprinėse turimų priemonių sukuria unikalų produktą, kurio viena detalė juda arba yra raudona, arba dar kokia nors. Apskaičiuoja sukurto produkto savikainą. Rengia pristatymą ir reklaminį plakatą. Po produkto pristatymo auditorijai vyksta pardavimai. Mokiniai savo pagaminto produkto pirkti negali. Pasibaigus pardavimams, komandos skaičiuoja pelnus. Papildomas vertinimas už socialiai atsakingą arba žiedinės ekonomikos principu paremtą idėją. Temos praplėtimui: įmonės pavadinimo ir logotipo kūrimas. Įmonių teisinių formų pagrindinių bruožų įvardijimas.	Socialinė Komunikavimo Pilietiškumo Kūrybiškumo Pažinimo

Verslo mokesčių įvardijimas ir apskaičiavimas.	Technologijos, matematika, IT, dailė
--	---

4. Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas ir vertinimas

Visuomeninio ugdymo pamokose. 1-4 klasėse ugdymo sritis yra įvardinta kaip „Ekonominių procesų Lietuvoje ir pasaulyje supratimas“, kur 1-2 klasių mokiniai nagrinėja temas: *Darbo rinka artimiausioje aplinkoje* (profesijos, darbai verslo įmonėse, valstybinėse institucijose įvairių profesijų žmonių darbas bendruomenei). *Ekonominiai procesai artimiausioje aplinkoje* (kur pagaminti artimiausioje aplinkoje esantys daiktai, kaip jie mus pasiekia, kodėl ne visi daiktai pagaminti Lietuvoje). 3-4 klasėse temos: *Darbas verslo įmonėse ir institucijose* (profesijos; darbo užmokestis; kodėl svarbu žmogui dirbti?; pasekmės netekus darbo). *Ekonominiai procesai bendruomenėje* (verslo įmonių ir valstybinių institucijų sukuriama prekė ir paslauga; prekių ir paslaugų kilmės šalys; kodėl verslas ir namų ūkiai moka mokesčius valstybei?; atsakingas vartojimas).

Geografijos pamokose. I gimnazijos klasėje mokiniai nagrinėja Lietuvos ir kitų šalių statistikos duomenis, lygina ir vertina Lietuvą ir pasirinktas šalis pagal ekonominius ir socialinės raidos rodiklius (BVP, ŽSRI, vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė, skurdo lygis), pateikia apibendrinamąsias išvadas. Skirsto valstybes pagal jų išsivystymo lygį (besivystančios, išsivysčiusios, kylančios ekonomikos, pramoninės). Nagrinėja būdus ir priemones, kuriomis galima mažinti atskirų regionų atsilikimą.

II gimnazijos klasėje, naudojant įvairius informacijos šaltinius, mokiniai vertina, kaip ūkio plėtrą Lietuvoje ir pasaulyje lemia gamtos sąlygos, ekonominiai bei politiniai veiksniai. Aiškinasi pramonės struktūros veiksnius, sieja juos su konkrečiais pavyzdžiais Lietuvoje ir pasaulyje, vertina aukštos pridėtinės vertės pramonės šakų reikšmę Lietuvos ir pasaulio ekonomikai. Nagrinėja Lietuvos ir kitų šalių ekonomikos struktūrą (užimtumas sektoriuose, BVP dalis sektoriuose) bei jos raidą.

Matematikos pamokose. Apskaičiuoja ekonominių rodiklių absoliučius ir santykinus pokyčius, ekonominių rodiklių reikšmes, kai žinomi jų pokyčiai, vidutines tam tikro laikotarpio rodiklių reikšmes ir pan. (kontekstiniai uždaviniai).

Apskaičiuoja mokesčius, esant skirtingoms mokesčių normoms /tarifams, apskaičiuoja valstybės išlaidų struktūrą ir atskirų išlaidų elementų absoliučius ir santykinus pokyčius. Žemiau pateiktose lentelėse pateikti diskusijų ir duomenų analizės aprašymai.

8 lentelė. Diskusija „Ar įmanomas perteklinis biudžetas Lietuvoje?“

Veiklos aprašymas	Ugdomos kompetencijos/dalykų integravimas
Biudžeto tvirtinimo simuliacija. Mokiniai išanalizuoja patvirtintą valstybės biudžeto struktūrą. Įvardina pagrindinius pajamų šaltinius ir asignavimų rūšis. Siūlo biudžeto pakeitimus. Išsiaiškina valstybės funkcijas. Aptaria mokestinių pajamų perskirstymo racionalumą. Temos praplėtimui galima diskutuoti apie mokesčių vengimą bei šešėlinę ekonomiką.	Socialinė Komunikavimo Antikorupcinis ugdymas

9 lentelė. Statistinių duomenų analizė

Veiklos aprašymas	Ugdomos kompetencijos/dalykų integravimas
Mokosi skaičiuoti infliacijos tempą, nedarbo lygį ir BVP. Kiekvieną rodiklį sugeba paaiškinti savais žodžiais. Analizuodami infliacijos, nedarbo ir BVP pokyčius, įvardina, kada lietuviai geriausiai gyveno ir kodėl statistika nebūtinai tiesą sako. Parengia asmeninį veiksmų planą, kaip netapti bedarbiu.	Socialinė Komunikavimo Pažinimo Ugdymas karjerai

5. Globalinių ekonominių procesų supratimas

Geografijos pamokose. I gimnazijos mokiniai nagrinėja Europos Sąjungos šalių ekonominės ir socialinės pažangos skirtumus, aiškinasi regioninės politikos priemones. II gimnazijos klasėje vertina globalizacijos proceso teikiamas galimybes tarptautinei prekybai, tarptautinių bendrovių kūrimuisi ir stiprėjimui, globaliųjų miestų formavimuisi. Vertina globalizacijos procesus Lietuvos kontekste. Vertina erdvines skaitmenizacijos teikiamas galimybes. Aiškinasi transporto plėtrą globalizuotame pasaulyje, išryškina teigiamas ir neigiamas puses. Nagrinėja turizmo rūšis ir jų plėtrą pasaulyje, šio sektoriaus teikiamą naudą šalių ekonomikai bei pažeidžiamumą krizių metu. Vertina turizmo plėtros galimybes Lietuvoje, aptaria Lietuvoje taikomus prekybos apribojimus ir paaiškina, kodėl jie taikomi, nors laisvoji prekyba teikia abipusę naudą. 10 lentelėje pateiktas simuliacijos aprašymas.

10 lentelė. Simuliacija „Kelionių agentūra“

Veiklos aprašymas	Ugdomos kompetencijos/dalykų integravimas
Pagal pateiktus klientų užsakymus mokiniai parengia kelionės pasiūlymą, sudaro lankytinų objektų maršrutus, apskaičiuoja nakvynės, maitinimosi ir pramogų išlaidas. Konvertuoja valiutą pagal kliento gimtąją šalį (pvz.: Didžioji Britanija). Pasiūlymą sumaketuoja ir pateikia klientui jo gimtąja kalba elektroniniu paštu. *Ši veikla išsamiai aprašyta rekomendacijų IX skyriuje.	Socialinė Komunikavimo Kultūrinė Kūrybiškumo Pažinimo Matematika, IT, lietuvių ir anglų kalba, geografija

Matematikos pamokose. Apskaičiuoja prekės kainą, esant skirtingiems muitų tarifams, surenkamų muitų dydį, kai žinomos prekybos apimtys ir muitų tarifai (kontekstiniai uždaviniai). Vienos šalies valiutos vertę apskaičiuoja kitos šalies valiutos verte (kontekstiniai uždaviniai).

Geografijos pamokose. Mokiniai aiškinasi ir vertina svarbiausius politinius ir ekonominius susivienijimus: Europos Sąjunga (ES), Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacija (NATO), Naftą eksportuojančių šalių organizacija (OPEC). 11 lentelėje pateiktas simuliacijos aprašymas. Valstybių ekonominiai skirtumai. Užsienio prekyba ir jos apribojimai. Regionų geografija. Ekonomikos procesai Lietuvoje ir ES. Europos Sąjungoje kylančios socialinės ir ekonominės problemos. Šalių socialiniai ir ekonominiai rodikliai. Žmogaus ir gamtos tarpusavio sąveikos poveikis aplinkai. Tvarios aplinkos komponentų ryšiai. Gyvenimo lygio netolygumo priežastys ir jų mažinimo priemonės.

11 lentelė. Simuliacija „Seimo posėdis“

Veiklos aprašymas	Ugdomos kompetencijos/dalykų integravimas
Svarstoma naujų mūto mokesčių priėmimo galimybė pasirinktiems produktams, pvz. cukrui. Mokiniai (Seimo nariai) atstovauja skirtingas piliečių grupes, pvz. verslininkus, žemdirbius, daugiavaikės šeimas, senjorus, jaunimą ir pan. Mokiniai išsako savo nuomonę UŽ ar PRIEŠ, argumentus išdėsto remdamiesi tarptautiniais susitarimais bei ekonominiais skaičiavimais. Visiems išsakius savo nuomonės vyksta balsavimas ir sprendimo priėmimas.	Socialinė Komunikavimo Kūrybiškumo

KITŲ DALYKŲ RYŠIAI IR INTEGRACIJA

Technologijų pamokose. Paaiškina, kas yra rinka; aptaria sprendimus dėl priemonių/medžiagų įsigijimo. Stebi ir analizuoja aktualius aplinkoje vykstančius procesus / problemas, pateikia dvi ir daugiau idėjų kūrybai /problemos sprendimui ir argumentuotai pagrindžia jų pasirinkimą. Planuoja nesudėtingas kūrybines užduotis ar projektus ir pagrindžia jų atlikimo eigą. Skelbimai, kvietimai, reklamos. Informacijos paieška, kaupimas, apdorojimas ir taikymas. Excel skaičiuoklės naudojimas. Darbo rinka. Technologijų ir išradimų praeitis ir ateitis. Ekonominių ir finansinių terminų naudojimas kalbant apie paslaugas, pirkinius, namų ūkį. Draugiškos aplinkai technologijos. Konstrukcinių medžiagų apdirbimo atliekos jų poveikis gamtai, žmogaus sveikatai ir perdirbimas. Senų elementų, baterijų surinkimas ir perdirbimas. Elektronikos atliekos ir jų perdirbimas. Elektromagnetinė spinduliuotė ir jos poveikis aplinkai. Atsinaujinantys energijos ištekliai. Darbo pasidalijimas įvairiais istoriniais laikotarpiais ir skirtingose vietovėse, technologijų raida; išradimai palengvinę žmonių gyvenimą; senovės tradiciniai verslai. Kūrybiniai darbai (hobi verčiame verslu, kurdami mokomąją mokinių bendrovę). Mityba: maisto produktų kaina; produktų pasirinkimas, nuolaidos; valgiaraščio sudarymas, tradiciniai lietuviški patiekalai. Kulinarijos praktika, darbo priemonių pasirinkimas; darbų pasidalijimas; technologijos siuvime, kulinarijoje; verslininko ir gamintojo skirtumai; tradicinių/savų rankdarbių pritaikymas kuriant savąjį verslą (mokomąją mokinių bendrovę).

Dorinio ugdymo pamokose. Verslo etiketas. Vartotojų teisių apsauga. Atsakingas elgesys. Vartojimo kultūra. Bendravimo būdai. Konfliktų sprendimo būdai. Autoritetai. Kūrybiškas problemų sprendimas. Gebėjimas dirbti komandoje. Rizikos situacijos, gebėjimas įžvelgti pasekmes. Klausymosi menas: pasyvaus ir aktyvaus klausymosi galimybės. Verbalinė ir neverbalinė komunikacija. Atsakomybės prisiėmimas. Socialinė atsakomybė. Savanoriavimas ir pagalba socialiai jautrioms bendruomenėms. Generuoja idėjas ir plėtoja projektus ekologinėmis temomis. Taiko ekologinius principus savo namų aplinkoje. Diskutuoja, kaip savo unikalumą, savo savybes, savo mąstymą, kūrybiškumą gali panaudoti rinkdamasis specialybę, ateities kelius. Kokiose gyvenimo situacijose galiu atrasti save kaip kuriantį, -čia? Ar turiu savo pareigas šeimoje? O teises? Ar esu „ekonominis savanaudis“? Ko labiau trokštu - saugoti gamtą ar ją vartoti? Žmogaus įtaka gamtai, gamtos taršos pasekmės. Savęs įprasminimas profesinėje veikloje. Moka išsakyti savo mintį ir išklausti kito mintį. Dalyvavimas socialinėje pilietinėje veikloje. Ekologija ir darnus vystymasis Bažnyčios dokumentuose. 12 lentelėje pateiktas veiklos aprašymas.

12 lentelė. Simuliacijas „Reklamos medžioklė”

Veiklos aprašymas	Ugdomos kompetencijos/dalykų integravimas
Naudodamiesi informacija internete bei savo patirtimi, suranda klaidinančios arba lyginamosios reklamos pavyzdžių. Įvardina priežastis, kodėl vartotojai tampa apgautaisiais. Aiškinasi, kur kreiptis nukentėjusiajam vartotojui	Socialinė Komunikavimo Kūrybiškumo Teisė, pilietinis ugdymas

Gimtosios kalbos pamokose. Reiškia mintis, kuria tekstus žodžiu ir raštu taisyklinga, aiškia bei turininga kalba, pasirinkdami tinkamą kalbinę raišką. Sąmoningas kalbos reiškinių vertinimas, ypač daugiakalbystės aplinkoje. Tarptautinių žodžių, ekonominių terminų rašyba ir tarimas, kirčiavimas. Viešoji kalba. Kalbos taisyklingumas dokumentuose; argumentuoti pasirinkimų motyvai; skelbimai, kvietimai, reklamos; pasekmių įvertinimas. Analizuojama pasakėčiose ir patarlėse atspindima ekonominė patirtis.

Užsienio kalbos pamokose. Mokosi vartoti užsienio kalbą konkrečiuose kontekstuose konkrečiais tikslais: įgyti reikalingą komunikacinę kalbinę kompetenciją reikiamu kalbos mokėjimo lygiu, suteikiančių galimybių vartoti kalbą siekiant konkrečių asmeninių ar profesinių tikslų. Ekonominių terminų vartojimas kalbant apie paslaugas, pirkinius, namų ūkį. Šiuolaikinės informacijos priemonės: reklama, internetas – prekių ir paslaugų pristatymo priemonės. Verslo pavyzdžių nagrinėjimas (paslaugos, parduotuvės, pirkiniai). Analizuoja globalaus pasaulio problemas. Veiklos aprašymas pateiktas 13 lentelėje.

13 lentelė. Simuliacija „Ką reiškia pavadinimas”

Veiklos aprašymas	Ugdomos kompetencijos/dalykų integravimas
Naudodamiesi informacija internete bei savo patirtimi, suranda prekių pavadinimų ar logotipų, kurie išvertus į lietuvių kalbą skamba keistai pvz. Atrenka prekių pavadinimus, kurie ilgainiui tapo bendriniais. Pateikia kūrėjo pavardę, kuri tapo prekės ženklu.	Socialinė Komunikavimo Kūrybiškumo

Informacinių technologijų pamokose. Saugiai, tikslingai ir teisėtai naudoti tinkamas skaitmeninių technologijų technines bei programines priemones. Veiksmingai taikyti skaitmenines technologijas ieškant informacijos, ją apdorojant, taikant, skleidžiant. Asmens duomenų apsauga (duomenų kaupimas, tvarkymas, Valstybės viešojo sektoriaus statistinių duomenų rinkimas ir apdorojimas. Informacijos paieška, kaupimas, apdorojimas ir taikymas: statistinių duomenų apdorojimas (vaizdavimas, skaitymas ir analizavimas), darbas su duomenimis lentelėse, vizualizavimas (vaizdavimas), pristatymas, skaitmeninio turinio kūrimas, redagavimas, valdymas ir taikymas. Rinkos tyrimų rezultatų analizė ir grafinė interpretacija. Excel skaičiuoklės naudojimas paprastų ekonominių užduočių atlikimui, nagrinėjamos Excel finansinės funkcijos. Simuliacijos kompiuterinėmis programomis. Mokymasis naudotis interaktyviais asmeninių finansų valdymo įrankiais. Mokymasis saugiai apsipirkinėti internete, naudotis e-banko paslaugomis, žinoti pavojus. Ugdytis esminius darbo skaitmeniniu įrenginiu gebėjimus tvarkant tekstinę, skaitinę, vaizdinę ar garsinę informaciją. Aptariamas, nagrinėjamas ir kuriamas įvairus skaitmeninis turinys: piešiniai, nuotraukos, tekstai, skaičiai ir skaičiavimai lentelėse, diagramos, minčių žemėlapiai, muzikos įrašai, animacija ir pan. Mokomasi, sprendžiant problemas, rasti ir išsiaiškinti, kas padaryta, tobulinti ir perkurti surinktą medžiagą, kurti naują

turinį. Pristatymui ir sklaidai pasitelkti įvairias medijų priemones. Technologinių inovacijų pavyzdžių analizė ir praktinis taikymas kuriant mokomąsias mokinių bendroves, sprendžiant problemas. Technologinėmis priemonėmis kuriami mokomieji objektai, priemonės, inovatyvūs produktai.

Istorijos pamokose. Žmogaus teisių ir laisvių atsiradimas, ekonominių sistemų raida istorijos kontekste. Pramonės perversmas, Lietuvos visuomenė tarpukariu: švietimo reformos; žemės reforma, kooperacija ir pramonė; kaimas, miestelis ir miestas; ekonominė emigracija. Didžioji pasaulinė ekonominė krizė (Didžioji depresija) ir jos poveikis visuomenei: JAV, Vokietijos ir Lietuvos pavyzdžiai. 14 lentelėje pateiktas diskusijos aprašymas. Darbo pasidalijimas įvairiais istoriniais laikotarpiais ir skirtingose vietovėse. Išradimai palengvinę žmonių gyvenimą. Senovės tradiciniai verslai. Mainai, pinigai; pinigų galia. Valdžios funkcijos ir jų kaita įvairiais istoriniais laikotarpiais. Lietuvos užsienio prekybos istorija. Lietuva pasaulyje. Europos susivienijimas.

14 lentelė. Diskusija „Mugės“

Veiklos aprašymas	Ugdomos kompetencijos/dalykų integravimas
Naudodamiesi istoriniais šaltiniais ieško informacijos apie mugės Lietuvoje, nuo Kaziuko iki tarptautinių EXPO parodų. Įvardina pokyčius ir tendencijas. Peržiūri 1930 m. parodos nuotraukas, ieško pažįstamų prekių pavadinimų. Juos įvardija. Klasėje atliekama apklausa, kas, kada ir kokius daiktus pirkė Kaziuko mugėje. Aptaria Kaziuko mugės ištakas. Įvardina Lietuvos dalyvavimo EXPO parodose konceptus, Lietuvos išskirtinumą tarptautinėse rinkose.	Socialinė Komunikavimo Pažinimo

Pilietiškumo pagrindų pamokose. Šešėlinės ekonomikos klausimai, mokesčių vengimas. Taupus išteklių naudojimas, atsakingas vartojimas. Asmens teisės ir pareigos. Pagrindinės valdžios institucijos ir jų funkcijos, demokratijos vertybės ir principai. Aktyvus ir atsakingas/kompetentingas dalyvavimas mokyklos, vietos bendruomenės ir visuomenės gyvenime. Ugdosi pilietines ir tautines vertybes, mokosi jomis grįsti savo elgesį ir veiklą asmeniniame bei viešajame gyvenime. Aktyviai dalyvauja nagrinėjant ir sprendžiant aktualias vietas, nacionalines ir globalias problemas, organizuojant renginius mokykloje, bendradarbiauja su kitais mokyklos bendruomenės nariais, keičiasi patirtimi, gautais rezultatais. Apibendrina, išreiškia savo nuomonę. Išskiria save kaip namų ūkį. Geba paaiškinti savo ekonominį vaidmenį valstybėje ir valstybės ekonominę politiką. Dalyvauja grupės ar klasės diskusijoje, debatuose, derasi ir susitaria dėl bendrų sprendimų. Suteikia emocinę, intelektualinę, praktinę pagalbą klasės ar mokyklos bendruomenės nariams. 15 lentelėje pateiktas diskusijos aprašymas.

15 lentelė. Diskusija „Šešėlyje smagiai“

Veiklos aprašymas	Ugdomos kompetencijos/dalykų integravimas
Analizuoja informaciją apie skaidrų verslą. www.baltojibanga.lt Dalinasi žiniomis apie algas „vokelyje“ bei mokesčių vengimo atvejus. Diskutuoja apie mokesčių vengimo pasekmes valstybei, verslui ir piliečiui.	Socialinė Komunikavimo Kūrybiškumo Pažinimo

Dailės pamokose. Mokinys - kūrėjas, idėjų ir įkvėpimo ieškotojas. Plėtojamas mokinių vizualinės išraiškos priemonių pažinimas (idėjų įgyvendinimo būdų paieška ir atranka artimoje aplinkoje, internetinėje erdvėje); Įvairių meno technikų pažinimas ir gebėjimas taikyti (grafinės, spalvinės ir erdvinės raiškos medžiagos ir priemonės, technikos ir kt.). Analizuoja ir apibūdina šiuolaikinių renginių vizualiuosius bruožus. Kūrybinis darbas (išradingas ir kūrybingas montažas, įvairių šriftų parinkimas, įterpti palyginamieji blokai su savo draugų ar kitų dailininkų kūriniais, savitas medžiagos išdėstymo ritmas), siekiant atskleisti save ir kūrybą (įterpti savo draugų, artimųjų interviu, ieškoti autentiško grafinio dizaino). Hobi paverčia verslu kurdamas mokomąsias mokinių bendroves. Kūrybinio darbo aprašymas pateiktas 16 lentelėje.

16 lentelė. Kūrybinis darbas „mano pinigai“

Veiklos aprašymas	Ugdomos kompetencijos/dalykų integravimas
Mokiniai piešia savo monetas arba banknotus. Analizuoja ir pasirenka nominalą, matmenis, spalvas, simbolius, šriftą. Sugalvoja pinigų pavadinimą. Piešia arba maketuoja kompiuterine programa pinigų aversą ir reversą. Pažymi dažniausiai naudojamas pinigų apsaugos priemonės. *Temos praplėtimui tuos pačius pinigus mokiniai gali naudoti valiutų konvertavimo, infliacijos, rinkos kainos nustatymo praktinėse veiklose.	Kūrybiškumo Pažinimo Istorija, IT

Gamtamokslinio ugdymo pamokose. Tikslingai ir kūrybiškai taiko turimas gamtos mokslų žinias ir gebėjimus, gautus tyrimų rezultatus skirtingų dalykų integravimo reikalaujančiose / naujose nestandartinėse situacijose, savarankiškai siūlo idėjų problemoms spręsti, pasirenka tinkamiausias. Paaiškina darnų vystymąsi kaip visumą priemonių užtikrinančių žmonių gerovę dabar ir ateityje. Argumentuojant diskutuoja apie vietinės bendruomenės ir Lietuvos sąlygų gerinimo būdus, atsižvelgiant į socialinių, ekonominių, aplinkos procesų ir reiškinių tarpusavio ryšius, gamtos mokslų laimėjimus. Savanoriauja gyvūnų prieglaudose ir/ar kitų gamtos saugos organizacijų veiklose. Argumentuotai diskutuoja apie ekologinį tvarumą įvairiose srityse (žemės ūkis, pramonė, transportas, biotechnologijos). Aplinkos tarša atliekomis ir šios taršos mažinimo būdai. Žmogaus veiklos (pvz., miestų plėtra: namų statyba, gatvių tiesimas, automobilių tarša) įtaka artimiausios buveinės aplinkai. Aplinkos taršos mažinimo būdai. Gamtos mokslų galimybės sprendžiant įvairias šiuolaikines problemas. Technologijų įtaka visuomenės raidai. Gamtos išteklių ribotumo problemos. Racionalius išteklių vartojimas, antrinės žaliavos. Atsinaujinantys energijos ištekliai. Nacionalinės reikšmės ekosistemų (Baltijos jūros, Kuršių Nerijos, Žuvinto ežero ir pelkės, Punios šilo) aplinkos sąlygos lėmusios šių ekosistemų biologinę įvairovę. Ekosistemų išsaugojimo reikšmė. 17 lentelėje pateiktas kūrybinio darbo aprašymas.

17 lentelė. Kūrybinis darbas „Namai be šiukšlių“

Veiklos aprašymas	Ugdomos kompetencijos/dalykų integravimas
Mokiniai dirba grupėse, suskirstyti pagal temas. Atsižvelgdami į savo patirtį, parengia instrukcijas, lankstinukus ar plakatus. Galimos temos: maisto švaistymas, plastiko, popieriaus bei stiklo antrinis panaudojimas, drabužių atnaujinimas ir pan.	Socialinė Komunikavimo Kūrybiškumo

*Temos praplėtimui galima ilgalaikė „Šaldytuvo revizijos“ užduotis. Mokiniai bent mėnesį laiko registruoja išmetamo maisto kiekius. Darbas baigiamas refleksija. Mokiniai įvardina veiksmų planą, kuris padėtų sumažinti išmetamo maisto kiekius.	
---	--

Kiekvieno dalyko programoje yra svarbūs tarpdalykiniai ryšiai plėtojami bendraujant ir bendradarbiaujant tarp atskirų dalykų mokytojų. Pavyzdžiui, visko, kas žinotina apie Europos Sąjungą mokymas apimtų ne tik Ekonomikos ir verslumo dalyką, bet ir istorijos, kalbų, geografijos disciplinų atskiras temas. Nesunkiai į Ekonomikos ir verslumo mokymą integruojasi ir šiuolaikinės informacinės technologijos. Tarpdalykinių temų išryškinimas ypač svarbus akademinės pakraipos gebėjimus turintiems ir siekiantiems juos toliau lavinti mokiniams, nes temos parinktos, atsižvelgiant į jaunam žmogui aktualius klausimus: santykis su pačiu savimi, prasmės siekis, tautos ir valstybės praeitis, dabartis ir ateitis, globalaus pasaulio keliami ekologiniai, socialiniai ir ekonominiai iššūkiai. Gairėse pateiktų tarpdalykinių temų ir Ekonomikos ir verslumo dalyko tarpusavio dermė, siejant su konkrečiu mokymosi turiniu, pateikiama 18 - 22 lentelėje.

18 lentelė. Tarpdalykinių temų integracija 10 klasės mokymo(si) turinyje (1)

Pasiekimas arba Turinio tema	Gimtoji kalba	Kultūros paveldas	Istorinė savimonė	Pilietinės visuomenės savikūra	
			Šalies nacionalinis saugumas	Antikorupcija	Intelektinė nuosavybė
C. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymas					C2.3 Diskutuoja apie verslo kūrimo ir veiklos vykdymo galimybes Lietuvoje, generuoja ir įgyvendina verslo idėją kurdamas mokomąją mokinių bendrovę darnios (tvartos) plėtros kontekste.
D. Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas bei vertinimas	D2.3 Analizuoja, pasinaudodamas teikiama statistine informacija [...]			D1.3 Paaiškina valstybės biudžeto pajamų ir išlaidų struktūrą ir nusako „šešėlinės“ ekonomikos priežastis ir poveikį valstybės biudžetui.	
E. Globalinių ekonominių procesų supratimas			E1.3 [...] Paaiškina, laisvosios prekybos teikiamą naudą ir galimus pavojus nacionalinei ekonomikai.		
23.1. Orientavimasis rinkoje				23.1.1. Ekonomikos samprata. [...] Identifikuojamos mikro- ir makroekonomikos problemos.	

23.2. Asmeninių finansų tvarkymas	23.2.4. Savo finansinio tikslo pagrindimas skaičiavimais. [...] Sklandžiai ir taisyklingai vartojami terminai kalbant apie finansinę ateitį ir sudarant sutartis susijusias su asmeniniais finansais.			23.2.1. Pajamų šaltiniai, asmeninės pajamos, asmeninis biudžetas. [...] Pasiaiškinama, kaip struktūriniai ekonomikos pokyčiai, darbo [...] valstybės politika [...].	
23.2. Asmeninių finansų tvarkymas				23.2.2. Finansų planavimas. [...] Skaičiuojami mokesčiai, kuriuos moka privatūs asmenys. [...].	
23.2. Asmeninių finansų tvarkymas				23.2.3. Finansinių įstaigų teikiamos paslaugos. [...] Supažindinama su bankų ir kitų finansinių institucijų veikla. [...].	
23.3. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis				23.3.13. Kolegų idėjų vertinimas. Vertinamos kolegų idėjos, mokoma etiškai konkuruoti rinkoje: atsakingai replikuoti ir argumentuotai reflektuoti.	23.3.13. Kolegų idėjų vertinimas. Vertinamos kolegų idėjos, mokoma etiškai konkuruoti [...].
23.4. Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas ir vertinimas				23.4.1. Valstybės vaidmuo ekonominėje apyptakoje. [...] Aptariamoms valstybės funkcijos ekonomikoje. [...].	
23.4. Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas ir vertinimas				23.4.2. Viešosios gėrybės. [...] Analizuojamas viešasis ekonomikos sektorius. [...].	
23.4. Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas ir vertinimas			23.4.6. Valstybės ekonominė politika. [...] Aptariami (analizuojami) biudžeto deficito mažinimo būdai bei didėjančio deficito grėsmė šalies ekonominiams stabilumui. [...]	23.4.5. Šešėlinė ekonomika. [...] Aptariamos šešėlinės ekonomikos priežastys ir pasekmės Lietuvos verslui ir visuomenei.	

23.5. Globalinių ekonominių procesų supratimas		23.5.2. Globalizacija. [...] Vertinami teigiami ir neigiami globalizacijos padariniai šalių ekonomikai, politikai ir kultūrai. [...].	23.5.1. Atviros ekonomikos modelis. [...] nusakoma kodėl ekonomikos atvirumas turi reikšmingos įtakos Lietuvos ekonomikos augimui [...].		
23.5. Globalinių ekonominių procesų supratimas			23.5.3. Tarptautinės prekybos nauda. [...] Išvardijamos tarptautinės prekybos ribojimo priemonės ir priežastys. [...].		

19 lentelė. Tarpdalykinių temų integracija 10 klasės mokymo(si) turinyje (2)

Turinio tema ar Pasiekimas	Asmenybės, idėjos	Socialinė ir ekonominė plėtra		
		Pasaulis be skurdo ir bado	Žiedinė ekonomika	Pažangios technologijos ir inovacijos
B. Asmeninių finansų tvarkymas				B1.3 [...] mokosi naudotis šiuolaikiniais asmeninių finansų valdymo įrankiais.
C. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymas	C1.3 Palygina skirtingas verslo organizavimo formas, išskirdamas jų privalumus ir trūkumus.		C2.3 Diskutuoja apie verslo kūrimo ir veiklos vykdymo galimybes Lietuvoje, generuoja ir įgyvendina verslo idėją kurdamas mokomąją mokinių bendrovę darnios (tvarios) plėtros kontekste.	
E. Globalinių ekonominių procesų supratimas		E2.3 Nusako globalizacijos procesų privalumus ir keliamus pavojus nacionalinei ekonomikai.		
23.1. Orientavimasis rinkoje		23.1.3. Rinkos modelis. [...] Paaiškinamos rinkos ribotumo problemos.	23.1.3. Rinkos modelis. Supažindinama su ekonominėmis sistemomis, jos palyginamos, išskiriami sistemų privalumai ir trūkumai. Paaiškinamos rinkos ribotumo problemos.	
23.2. Asmeninių finansų tvarkymas			23.2.1. Pajamų šaltiniai, asmeninės pajamos, asmeninis biudžetas. [...] Pasiaiškinama, kaip struktūriniai ekonomikos pokyčiai, darbo paklausa ir pasiūla, technologijų kaita, valstybės politika ir kt. [...].	23.2.1. Pajamų šaltiniai, asmeninės pajamos, asmeninis biudžetas. [...] Pasiaiškinama, kaip struktūriniai ekonomikos pokyčiai, darbo paklausa ir pasiūla, technologijų

				kaita, valstybės politika ir kt. [...].
23.3. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymas	23.3.1. Verslas. Verslumas ir verslas, verslininkas ir vadovas, verslininkas novatorius, lyderystė. [...].	23.3.1. Verslas. [...] Aptariamas verslo vaidmuo visuomenėje. [...].		
23.5. Globalinių ekonominių procesų supratimas		23.5.2. Globalizacija. [...] Aptariami globalizacijos privalumai ir trūkumai.		

20 lentelė. Tarpdalykinių temų integracija 10 klasės mokymo(si) turinyje (3)

Pasiekimas arba Turinio tema	Aplinkos tvarumas					
	Aplinkos apsauga	Ekosistemų, biologinės įvairovės apsauga	Klimato kaitos prevencija	Tvarūs miestai ir gyvenvietės	Tausojantis žemės ūkis	Atsakingas vartojimas
A. Orientavimasis rinkoje					A2.3 [...] Paaiškina, kodėl kuriant naujus produktus svarbu nustatyti problemą rinkoje, produktų poreikį ir galimą kainą.	
C. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymas	C2.3 Diskutuoja apie verslo kūrimo ir veiklos vykdymo galimybes Lietuvoje, generuoja ir įgyvendina verslo idėją kurdamas mokomąją mokinių bendrovę darnios (tvarios) plėtros kontekste.		C2.3 Diskutuoja apie verslo kūrimo ir veiklos vykdymo galimybes Lietuvoje, generuoja ir įgyvendina verslo idėją kurdamas mokomąją mokinių bendrovę darnios (tvarios) plėtros kontekste.			C2.3 Diskutuoja apie verslo kūrimo ir veiklos vykdymo galimybes Lietuvoje, generuoja ir įgyvendina verslo idėją kurdamas mokomąją mokinių bendrovę darnios (tvarios) plėtros kontekste.
23.1. Orientavimasis rinkoje					23.1.2. Alternatyvieji kaštai ir pasirinkimai. Išteklių	23.1.2. Alternatyvieji kaštai ir pasirinkimai. Išteklių stygius

					stygius nusakomas kaip pagrindinė ekonomikos problema [...].	nusakomas kaip pagrindinė ekonomikos problema [...].
23.1. Orientavimasis rinkoje						23.1.3. Rinkos modelis. [...] Paaškinamos rinkos ribotumo problemos.
23.1. Orientavimasis rinkoje						23.1.4. Pasiūla, paklausa, rinkos kaina. [...] Apskaičiuojamos vartotojų išlaidos.
23.3. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis	23.3.2. Verslo organizavimo formos. [...] Atskiriami socialinis, socialiai atsakingas, tvarus/darnus verslas. [...].		23.3.2. Verslo organizavimo formos. [...] Atskiriami socialinis, socialiai atsakingas, tvarus (darnus) verslas. [...].			23.3.1. Verslas. [...] Aptariamas verslo vaidmuo visuomenėje. [...].

21 lentelė. Tarpdalykinių temų integracija 10 klasės mokymo(si) turinyje (4)

Pasiekimas arba Turinio tema	Mokymasis visą gyvenimą	Žmogaus teisės, lygios galimybės	Sveikata, sveika gyvensena			
			Asmens savybių ugdymas	Streso įveika	Rūpinimasis savo ir kitų sveikata	Saugus elgesys
B. Asmeninių finansų tvarkymas			B2.3 Sudaro tam tikro laikotarpio (savaitės, mėnesio ir pan.) asmens (ar šeimos) biudžetą. Apibūdina galimus finansinių sprendimų padarinius ilguoju ir trumpuoju laikotarpiu.			
C. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymas	C2.3 [...] generuoja ir įgyvendina verslo idėją [...].					
E. Globalinių ekonominių procesų supratimas	E3.3 Priima ilgalaikių finansinių pasekmių turinčius sprendimus dėl planuojamo įgyti išsilavinimo ar profesijos.	E3.3 Paaškina, kokias galimybes ES teikia jaunimui ir verslui. [...].				
23.2. Asmeninių finansų tvarkymas	23.2.1. Pajamų šaltiniai, asmeninės pajamos, asmeninis biudžetas. Apibūdinamos pagrindinės pajamų rūšys, mokomasi					

	sudaryti asmeninį arba šeimos biudžetą. [...].					
23.2. Asmeninių finansų tvarkymas	23.2.4. Savo finansinio tikslo pagrindimas skaičiavimais. Mokoma nusistatyti asmeninius finansinius tikslus. Sudaromas tikėtinas ateities biudžetas, įvertinant pastovias išlaidas ir pajamas, palyginami draudimo, kredito, lizingo ir pan. privalumai ir trūkumai. [...].					
23.3. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis	23.3.1. Verslas. [...] Aptariama, kokių savybių turi turėti verslininkas.	23.3.8. Idėjos įgyvendinimas – įmonės struktūra. Vertinama žmoniškųjų išteklių kokybės įtaką darbo našumui. [...].	23.3.1. Verslas. [...] Aptariama, kokių savybių turi turėti verslininkas.	23.3.8. Idėjos įgyvendinimas – įmonės struktūra. [...] Vertinama žmoniškųjų išteklių kokybės įtaką darbo našumui. [...].	23.3.8. Idėjos įgyvendinimas – įmonės struktūra. [...] Vertinama žmoniškųjų išteklių kokybės įtaką darbo našumui. [...].	23.3.8. Idėjos įgyvendinimas – įmonės struktūra. [...] Vertinama žmoniškųjų išteklių kokybės įtaką darbo našumui. [...].
23.3. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis		23.3.13. Kolegų idėjų vertinimas. Vertinamos kolegų idėjos, mokoma etiškai konkuruoti rinkoje [...].	23.3.4. Konteksto analizė ir problemos identifikavimas. [...] dirbdami grupėmis, generuoja verslo idėjas, atsižvelgdami į tai, kokią problemą jos gali išspręsti. [...].			
23.3. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis			23.3.8. Idėjos įgyvendinimas – įmonės struktūra. [...] Analizuojama ir vertinama bendradarbiavimo ir komandinio darbo galia verslui.			
23.5. Globalinių ekonominių procesų supratimas	23.5.6. Europos susivienijimas. Analizuojamos ES teikiamos galimybės jaunimui ir verslui. Aptariamos					

	paskatos ir jų poveikis asmeninei karjerai.					
--	---	--	--	--	--	--

22 lentelė. Tarpdalykinių temų integracija 10 klasės mokymo(si) turinyje (5)

Pasiekimas arba Turinio tema	Finansinis raštingumas			Ugdymas karjerai	Medijų raštingumas
	Žinios apie finansus	Finansų planavimas ir valdymas	Rizika ir grąža		
A. Orientavimasis rinkoje	A1.3 Analizuoja rinkos dalyvių elgseną ir pinigų vaidmenį ekonomikoje.				
23.1. Orientavimasis rinkoje	23.1.4. Pasiūla, paklausa, rinkos kaina. Paaiškinami paklausos ir pasiūlos dėsniai, kainos formavimosi mechanizmas [...].				
23.1. Orientavimasis rinkoje	23.1.5. Rinkos konkurencinė struktūra. [...] konkurencijos laipsnį ir kitus požymius išskiriami rinkos tipai.				
23.2. Asmeninių finansų tvarkymas	23.2.3. Finansinių įstaigų teikiamos paslaugos. Palūkanų norma. Supažindinama su bankų ir kitų finansinių institucijų veikla. [...].				
15.3. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis	23.3.2. Verslo organizavimo formos. Supažindinama su verslo organizavimo formomis, [...] su ne pelno siekiančių organizacijų veikla. Atskiriami socialinis, socialiai atsakingas, tvarus/darnus verslas. [...].				
23.3. Verslo organizavimas ir verslumo	23.3.3. Verslo finansavimas. Supažindinama su verslo finansavimo				

gebėjimų ugdymasis	formomis ir galimybėmis. [...].				
15.3. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis	23.3.5. Problemos analizė – sprendimo pateikimas. Rinkos tyrimas. Supažindinama su rinkos tyrimo metodais [...].				
23.4. Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas ir vertinimas	23.4.4. Valstybės biudžetas. Mokesčiai į biudžetą. Nagrinėjamas valstybės biudžetas, paaiškinami valstybės pajamų šaltiniai ir pagrindinės valstybės išlaidos, biudžetinio finansavimo prioritetai.				
23.5. Globalinių ekonominių procesų supratimas	23.5.4. Valiutos. Aptariamas valiutų kursų poveikis tarptautinei prekybai, atliekami nesudėtingi valiutų kursų perskaičiavimo veiksmai.				
B. Asmeninių finansų tvarkymas	B1.3. [...] analizuoja gyventojų pajamų ir išlaidų struktūrą [...].	B2.3 Sudaro tam tikro laikotarpio (savaitės, mėnesio ir pan.) asmens (ar šeimos) biudžetą. Apibūdina galimus finansinių sprendimų padarinius ilguoju ir trumpuoju laikotarpiu.	B3.3 Paašškina palūkanų vaidmenį namų ūkių taupymo ir skolinimosi sprendimams. Palygina įvairių formų kapitalo kaupimo instrumentus ir paašškina labiausiai jo poreikius atitinkantį variantą.	B2.3 [...] Apibūdina galimus finansinių sprendimų padarinius ilguoju ir trumpuoju laikotarpiu.	B1.3 Naudodamasis statistine informacija analizuoja [...], mokosi naudotis šiuolaikiniais asmeninių finansų valdymo įrankiais.
23.2. Asmeninių finansų tvarkymas	23.2.1 Pajamų šaltiniai, asmeninės pajamos, asmeninis biudžetas. Apibūdinamos pagrindinės pajamų rūšys, mokomasi sudaryti asmeninį arba šeimos biudžetą. Pasiaiškinama, kaip struktūriniai ekonomikos pokyčiai, darbo			23.2.4. Savo finansinio tikslo pagrindimas skaičiavimais. Mokoma nusistatyti asmeninius finansinius tikslus. [...]	23.2.4. Savo finansinio tikslo pagrindimas skaičiavimais. Mokoma nusistatyti asmeninius finansinius tikslus. Sudaromas tikėtinas ateities biudžetas, įvertinant pastovias išlaidas ir pajamas,

	paklausa ir pasiūla [...].				palyginami draudimo, kredito, lizingo ir pan. privalumai ir trūkumai. [...].
23.2. Asmeninių finansų tvarkymas	23.2.2. Finansų planavimas. [...] Skaičiuojami mokesčiai, kuriuos moka privatūs asmenys. [...]				
23.2. Asmeninių finansų tvarkymas	23.2.4. Savo finansinio tikslo pagrindimas skaičiavimais. [...] Sklandžiai ir taisyklingai vartojami terminai kalbant apie finansinę ateitį ir sudarant sutartis susijusias su asmeniniais finansais.				
23.5. Globalinių ekonominių procesų supratimas				23.5.6. Europos susivienijimas. Analizuojamos ES teikiamos galimybės jaunimui ir verslui. Aptiriamos paskatos ir jų poveikis asmeninei karjerai.	
C. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymas	C3.3 Palygina alternatyvių produktų gamybos ir realizavimo kaštus.				
D. Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas bei vertinimas					D2.3 Analizuoja, pasinaudodamas teikiama statistine informacija [...]
23.2. Asmeninių finansų tvarkymas					23.2.1. Pajamų šaltiniai, asmeninės pajamos, asmeninis biudžetas. [...] Pasiaiškinama, kaip struktūriniai ekonomikos pokyčiai, darbo paklausa ir pasiūla, technologijų kaita,

					valstybės politika ir kt. daro įtaką piliečių disponuojamoms pajamoms.
E. Globalinių ekonominių procesų supratimas				E3.3 [...] Priima ilgalaikių finansinių pasekmių turinčius sprendimus dėl planuojamo įgyti išsilavinimo ar profesijos.	
23.1. Orientavimasis rinkoje	23.1.2. Alternatyvieji kaštai ir pasirinkimai. [...] įvertina alternatyviasias sąnaudas.	23.1.1. Ekonomikos samprata. [...] Lyginamos ribinės sąnaudas ir ribinė nauda, vertinami verslo ir (arba) asmeniniai pasirinkimai, aiškinama ribinė nauda ir ribinės sąnaudos remiantis paprastais veiklos pavyzdžiais. [...].			
23.1. Orientavimasis rinkoje		23.1.4. Rinkos konkurencinė struktūra. [...] Apskaičiuojamos vartotojų išlaidos.	23.1.3. Rinkos modelis. Susipažįsta su ekonominėmis sistemomis, jas lygina, išskiria sistemų privalumus ir trūkumus. Paaiškina rinkos ribotumo problemas.		
23.1. Orientavimasis rinkoje			23.1.4. Pasiūla, paklausa, rinkos kaina. Paaiškinami paklausos ir pasiūlos dėsniai, kainos formavimosi mechanizmas. Analizuojami paklausos ir pasiūlos veiksniai bei vertinamas, veiksmų poveikis rinkos kainų pokyčiams. Apskaičiuojamos vartotojų išlaidos.		
23.1. Orientavimasis rinkoje			23.1.5. Rinkos konkurencinė struktūra. Analizuojama konkurencijos		

			nauda visuomenei, pagal konkurencijos laipsnį ir kitus požymius išskiriami rinkos tipai.		
23.2. Asmeninių finansų tvarkymas		23.2.2. Finansų planavimas. Veiksniai, darantys įtaką turto kaupimo, taupymo ir investavimo sprendimams. Aptariama planavimo svarba žmogaus gyvenime. Skaičiuojami mokesčiai, kuriuos moka privatūs asmenys. Aptariama finansinių galimybių priklausomybė nuo darbo užmokesčio, mokesčių, infliacijos.	23.2.2. Finansų planavimas. [...] Aptaria finansinių galimybių priklausomybę nuo darbo užmokesčio, mokesčių, infliacijos.	23.2.2. Finansų planavimas. [...] Aptariama planavimo svarba žmogaus gyvenime. Skaičiuojami mokesčiai, kuriuos moka privatūs asmenys. [...].	
23.2. Asmeninių finansų tvarkymas		23.2.3. Finansinių įstaigų teikiamos paslaugos. Palūkanų norma. Supažindinama su bankų ir kitų finansinių institucijų veikla. Įvairios taupymo ir investavimo priemonės vertinamos pagal likvidumą, riziką ir grąžą. Investavimo priemonės lyginamos pagal investavimo tikslus.	23.2.3. Finansinių įstaigų teikiamos paslaugos. [...] Įvairios taupymo ir investavimo priemonės vertinamos pagal likvidumą, riziką ir grąžą. [...].		
23.2. Asmeninių finansų tvarkymas		23.2.4. Savo finansinio tikslo pagrindimas skaičiavimais. Mokoma nusistatyti asmeninius finansinius tikslus. Sudaromas tikėtinas ateities biudžetas, įvertinant pastovias išlaidas ir pajamas, palyginami draudimo, kredito,	23.2.4. Savo finansinio tikslo pagrindimas skaičiavimais. [...] Sudaromas tikėtinas ateities biudžetas, įvertinant pastovias išlaidas ir pajamas, palyginami draudimo, kredito, lizingo ir pan. privalumai ir trūkumai. [...].		

		lizingo ir pan. privalumai ir trūkumai. Sklandžiai ir taisyklingai vartojami terminai kalbant apie finansinę ateitį ir sudarant sutartis, susijusias su asmeniniais finansais.			
23.3. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis		23.3.7. Idėjos įgyvendinimas - įmonės tiekimo grandinė. Mokoma vystyti prekę/ paslaugą. [...]	23.3.3. Verslo finansavimas. [...] Vertinama rizika.	23.3.4. Konteksto analizė ir problemos identifikavimas. Remiantis dizainu grįsto mąstymo (angl. „Design thinking“) metodika mokiniai, dirbdami grupėmis, generuoja verslo idėjas, atsižvelgdami į tai, kokią problemą jos gali išspręsti. Per praktinę veiklą (kuriant mokomąsias mokinių bendroves (MMB)) ugdomi verslumo gebėjimai.	
23.3. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis		23.3.9. Idėjos įgyvendinimas – įmonės finansai. [...] mokoma valdyti įmonės finansus pildant buhalterinio balanso žurnalą.	23.3.5. Problemų analizė – sprendimo pateikimas. [...] atliekamas rinkos tyrimas.	23.3.6. Idėjos analizė – verslo planas. Dirbant komandoje, vystomas verslo planas, pasinaudojant verslo modelio drobe (angl. business model canvas)	
23.4. Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas ir vertinimas	23.4.2. Viešosios gėrybės. [...] Mokoma atskirti viešąsias prekes ir paslaugas nuo privačių prekių ir paslaugų. [...].	23.4.4. Valstybės biudžetas. Mokesčiai į biudžetą. Nagrinėjamas valstybės biudžetas, paaiškinami valstybės pajamų šaltiniai ir pagrindinės valstybės išlaidos, biudžetinio			

		finansavimo prioritetai.			
23.5. Globalinių ekonominių procesų supratimas			23.5.2. Globalizacija. [...] Vertinami teigiami ir neigiami globalizacijos padariniai šalių ekonomikai, politikai ir kultūrai. [...].		

IV. KALBINIŲ GEBĖJIMŲ UGDYMAS PER DALYKO PAMOKAS

Šiame skyriuje pateikiamos rekomendacijos, kaip per visų dalykų pamokas ugdyti lietuvių kalbos (tautinių mažumų mokomąją kalbą mokyklose – mokomosios ir lietuvių kalbos) gebėjimus.

Rekomendacijos, kaip mokyti dalyko vaikus, kurių lietuvių kalbos gebėjimai nėra pakankami (grįžusių iš užsienio vaikų, migrantų, tautinių mažumų, pažeidžiamų grupių dėl nepalankaus SEK).

Komunikacinės kompetencijos samprata ir ugdymo svarba

Kompetencijų ugdymas yra nuolatinis mokymo(si) procesas. Komunikacinė kompetencija – tai kompleksinis psichologinis, pedagoginis, socialinis, fiziologinis gebėjimas, leidžiantis individui bendrauti, perteikti ir priimti informaciją (žodžiu, raštu, gestais, mimika), tapti pilnaverčiu informacinės bendruomenės, populiacijos, kultūros, verslo, gamybos nariu.

Žodis komunikacija (lot. communicatio, -onis (communico) reiškia kvalifikuotai bendrauti (žodžiu, raštu). Gebėjimai komunikuoti – tai besimokančiojo vidinis motyvuotas aktyvumas, nuolatinės jo paieškos operatyviai sprendžiant išskylančias bendravimo metu problemas.

Gebėjimo komunikuoti pagrindas – apibendrinta individo filologinė, kultūrinė mokymosi patirtis. Kaip rodo tyrimai, tikslinga išugdyti individo kalbinius gebėjimus, sukurti jo individualų bendravimo stilių, besimokančiojo kalbinės veiklos autonominio išmokimo (suvokimas, produkavimas, racionalus skaitymas, rišlus minčių reiškinys ir kt.) strategiją ir taktiką, būdingus tam tikram komunikacinių kompetencijų modeliui (Ellis 1991; Chomsky 1965; Kurcz 1992).

(V. Šernas KOMUNIKACINĖS KOMPETENCIJOS, JŲ UGDYMO (-SI) KAI KURIOS STRATEGINĖS IR TAKTINĖS PROBLEMOS 2006 Santalka VDU)

Komunikavimo kompetencija – tai asmens gebėjimai suprasti, kurti ir perduoti įvairaus pobūdžio informaciją, tinkamai argumentuoti savo poziciją ir pasiekti, kad būtų realizuota komunikacinė intencija, atsižvelgiant į tikslą, adresatą ir situaciją, etiškai naudojantis verbalinėmis ir neverbalinėmis priemonėmis bei technologijomis. Įgijęs komunikavimo kompetenciją, mokinsys:

- suvokia komunikavimo svarbą žmogui ir visuomenei;
- suvokia šiuolaikinių medijų teikiamas galimybes ir medijomis daromą poveikį žmogui ir visuomenei;
- komunikuoja laikydamasis moralės ir teisėtumo principų, jaučia atsakomybę už teikiamos informacijos tikrumą ir tikslumą;
- savo požiūrį, teiginius pagrindžia argumentais;

- supranta įvairiomis formomis pateikiamą informaciją (žodinę, vaizdinę ir kt.), ją analizuoja ir kritiškai vertina;
- praktiškai taiko kalbos žinias, laikosi kalbos normų, tiksliai ir tinkamai vartoja sąvokas;
- taiko komunikavimo strategijas ir priemones, atsižvelgdamas į tikslą, adresatą ir situaciją;
- saugiai ir etiškai naudojasi šiuolaikinėmis komunikacinėmis technologijomis. (<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/e3e9269009e511ea9d279ea27696ab7b> LR Švietimo mokslo ir sporto ministras Įsakymas dėl Bendrųjų programų atnaujinimo gairių patvirtinimo 2019 m. lapkričio 18 d. Nr. V-1317 Vilnius)

Mokyklose mokosi ir tautinių mažumų moksleiviai, be to Lietuvoje vis dažniau savo gyvenimą kuria kitų valstybių piliečiai, taip pat grįžta ir emigrantai (kurių vaikai, jau sunkiai kalba, rašo, skaito lietuvių kalba). Todėl kalbinis ugdymas neatsiejama ir bendrojo ugdymo dalis. Žemiau pateiktame paveiksle pateiktos komunikacinių kompetencijų pakopos.

3 pav. Individo komunikacinių kompetencijų pakopos

Kalbinių gebėjimų ugdymas ekonomikos ir verslumo dalyke

Kalbinis raštingumas - tai besimokančiojo tam tikros kalbos gebėjimų, kurių pagalba žmogus mąsto ir bendrauja, integrali visuma. Kalbinio raštingumo dedamosios pavaizduotos 2 pav.

4 pav. Kalbinio raštingumo dedamosios

Siekiant išugdyti kiekvieno besimokančiojo kokybišką kalbinį raštingumą, ugdymo procese būtina parinkti tinkamą ugdymo turinį ir pritaikyti mokymo(si) metodus taip, kad būtų puoselėjamas skirtingos kalbinės patirties vaikų konstruktyvus ir pozityvus požiūris į mokymąsi.

Vienas iš pamatinių asmens kalbinių gebėjimų yra skaitymo gebėjimai, nuo kurių dažnai priklauso mokymosi sėkmė ir čia didžiausią vaidmenį vaidina žodyno turtingumas, kuris lemia mokymosi skaitymo efektyvumą. O kad mokinys suprastų ką skaito, turi būti turtingas, įvairiapusis jo žodynas. Kalbinio gebėjimo ugdymo procesą iliustruoja 5 paveikslas.

5 pav. Kalbinio gebėjimo ugdymo schema

Ekonomikos ir verslumo programoje yra daug specifinių sąvokų, todėl gebėjimas komunikuoti ekonominėmis sąvokomis yra neatsiejama kalbinių gebėjimų ugdymo proceso dalis. Mokiniai turi ne tik žinoti sąvoką ir jos reikšmę, tačiau kur kas svarbiau tą sąvoką pritaikyti tam tikroje situacijoje. Kadangi ekonomikos pamokose yra daug ekonominių situacijų analizių, mokiniai turi gebėti tinkamai vartoti sąvokas, kad galėtų demonstruoti savo įgytas dalyko žinias. Bloom'o kognityvinės taksonomijos schema (6 pav.) labai tiksliai atspindi ir ekonomikos ir verslumo dalyko paradigmą.

6 pav. Bloom'o kognityvinės taksonomijos schema

Ekonomika ir verslumas pradinėse klasėse ir 5-8 klasėse yra integruojamas. Žemiau pateikiama lentelė, kurioje aptariamos sąvokos ir metodai rekomendacijos ugdant kalbines kompetencijas.

23 lentelė. Sąvokos ir metodai ugdant kalbinį ugdymą

Sąvokos, supratimas	Metodai
1-2 klasės	
Banknotas, centai, pinigai, parduotuvė, piniginė, taupyklė, pirkti, taupyti, kaina, parduoti, pasirinkimas, klientas, bankas, vertė, poreikis, noras, uždirbti, laimėti, kišenpinigiai, darbas, mainai, monetos,	Simuliacijos, žaidimai, patyriminės veiklos, svečiai, kontekstinės pamokos, kryžiažodžiai, Kahoot
3-4 klasės	
Pavedimas, debetinė, kreditinė kortelė, sąmata, čekis, sąskaita, darbas, labdara, paskola, mažai apmokamas darbas, išsilavinimas, planavimas, vietiniai gamintojai, parama, biudžetas, pajamos, bankas, banko sąskaita, bankomatai, valiuta, valiutų kursai, vartotojas, reklama, kainų palyginimas, išpardavimas, slaptažodis, PIN, kreditas, skolinimasis, darbo užmokestis, mokesčiai, verslas, verslininkas.	Simuliacijos, žaidimai, patyriminės veiklos, svečiai, kontekstinės pamokos, projektai, pristatymai, komandiniai darbai, video, kryžiažodžiai, Kahoot
5-8 klasės	

Kreditas, debetas, finansinės apgavystės, draudimas, banko išrašai darbo užmokestis, taupymas, investavimas, skolinimasis, palūkanos, komunalinių paslaugų išrašai, ekonomija, vietiniai gamintojai, profesija, verslai, paklausa, pasiūla, vartotojas, konkurencija, internetinės parduotuvės, rizika, reklama, grąža, investicijos, asmeninis biudžetas, ištekliai, sąnaudos, ekonominis saugumas, mokesčiai, bedarbiai, BVP, nedarbas, badas, visuomeninės prekės, nauda, gerovė, mokesčių sistema, banko sąskaita, overdraftas, kreditas, greitieji kreditai internetinės bankininkystė, mobilus parašas, bruto/neto atlyginimas, darbo sutartis, palūkanos, palūkanų norma, trumpas periodas, paskola, bankrotas, akcijos, dividendai, mokesčiai.	Projektai, pristatymai, individualūs darbai, komandiniai darbai, mokinių mokomosios bendrovės kontekstinės pamokos, svečiai, diskusijos, filmų peržiūros, kryžiažodžiai, Kahoot
9-10 klasės	
Alternatyvieji kaštai, ribinės sąnaudos ribinė nauda, žiedinė ekonomika, verslo įmonė, namų ūkiai, valstybinis sektorius, mikroekonomika, makroekonomika, prekių/paslaugų rinka, išteklių rinka, paklausa, pasiūla, paklausos dėsnis, pasiūlos, stygius, perteklius, rinkos pusiausvyra, rinkos kaina, konkurencija konkurencinė rinkos struktūra, tobula konkurencinė rinka, mopopolija, oligopolija, monopolinė konkurencija, monopopsonija, Gyventojų pajamos, disponuojamos pajamos, vartojimo išlaidos, gyventojų pajamų mokestis, darbo užmokestis, finansinės institucijos, taupymas, investavimas, palūkanų norma, šeimos biudžetas, akcijos, obligacijos, dividendai, pelningumas, likvidumas, verslas, verslumas, gyvenimo lygis, darbo našumas, pardavimų pajamos, pardavimų kaštai, pelnas, nuostolis, lūžio taškas, savikaina, buhalterinis balansas, reklama, apyvarta, specializacija, autorių teisės, finansiniai šaltiniai, ekonominė apytaka biudžetas, valstybės išlaidos ir pajamos, „šešėlinė ekonomika“, tiesioginiai ir netiesioginiai mokesčiai, akcizas, akcizo mokestis, pelno mokestis, pridėtinės vertės mokestis, makroekonominiai rodikliai, bendrasis vidaus produktas, bendrasis nacionalinis produktas, infliacija/defliacija, baziniai metai, nedarbo lygis, valstybės biudžetas, fiskalinė politika, monetarinė politika, centrinis bankas, ekonominis augimas, perkamoji galia, viešosios gėrybės, darbo ištekliai, darbo jėga, bedarbis, biudžeto deficitas, valstybės skola. Globalizacija, tarptautinė prekyba, laisvoji prekyba, muitai, kvotos, muitų sąjunga, embargas, dempingas, valiutos kursas, šalies mokėjimų balansas, užsienio prekybos balansas, Europos sąjunga, tarptautiniai susivienijimai, tarptautinės organizacijos, absoliutinis pranašumas, santykinis pranašumas, eksportas/importas, laisvosios prekybos asociacija.	Diskusija, atvirkštinė pamoka, projektai, situacijų analizė, diskusija su svečiais, video analizė, atvejo analizė (case study), kontekstinės pamokos, patyriminės pamokos, mokinių mokomosios bendrovės, kryžiažodžiai, Kahoot.

V. SIŪLYMAI MOKYTOJŲ NUOŽIŪRA SKIRSTOMŲ 30 PROCENTŲ PAMOKŲ

Šiame skyriuje pateikiamos rekomendacijos ir (ar) modulių turinio siūlymai 30 procentų dalykui skirti mokymosi laiko.

1. Simuliacinės veiklos

Mokant ekonomikos ir verslumo lygiagrečiai su teorinio pobūdžio pamokomis galima naudoti ir verslo simuliacijas (galimos internetinės programos, gali būti stalo žaidimai), kurios įtvirtina mokinių teorines žinias, efektyviau formuojasi įgūdžiai, mokiniai mato sprendimų reikšmes, pasekmes iš karto)

Simuliacijos gali būti įvairios:

- MMB (Lietuvos Junior Achievement Mokomoji mokinių bendrovė) pamokose tikrai neužteks laiko, bet kažkokias dalis labai pravartu.
- JA simuliacija TITAN

2. Kontekstinės - patyriminės pamokos. Svečiai pamokose. Mokiniai įmonėse

Daugeliui pamokų galima pritaikyti ir kontekstines pamokas. Pvz: atlikti rinkodaros tyrimą (pvz.: apklausti, ištirti, išanalizuoti ir t.t). Taip pat galima organizuoti vizitus į įmones, arba ypatingai pandemijos metu, galima pasinaudoti IT technologijomis ir suorganizuoti virtualų susitikimą.

Mokiniam labai vertinga susitikti su įvairių įstaigų atstovais. Pvz.: bankai, VMI, Sodra, paprastai šios institucijos mielai bendradarbiauja su mokyklomis ir ateina į svečius. Tačiau dar įdomiau ir naudingiau mokiniams realiai nuvykti į bendroves, pamatyti procesą, taip pat pasikviesti tam tikros srities specialistus: pvz analizuojant rinkodarą, pravartu pakviesti įmonės rinkodaros specialistą, kuris papasakotų kaip visas procesas vyksta.

3. Pamokų gilesnė analizė

Pamokų (temų) gilesnei analizei mokytojas gali taikyti įvairias veiklas. Pavyzdžiui nagrinėjant asmeninius finansus mokytojas gali sukurti realias užduotis: nagrinėti greitųjų kreditų sąlygas ir paskolos kainą. Taip pat gali inicijuoti gyvenimišką situaciją, kuri reikalauja atlikti analizę ir priimti racionalų sprendimą.

Mikroekonomikos temose, ypatingai temose apie įmones, pelningumą, rinkodarą, galima pateikti įvairių užduočių iš kasdieninio gyvenimo, spaudos.

Taip pat galima LRT ir Delfi mediatekose laidų apie verslą „Verslo švyturys“ (startuolius) ir asmeninius finansus „Gyvenk be skolų“.

4. Dalyvavimas miesto/respublikos/tarptautiniuose projektuose, akcijose, varžybose, konkursuose.

Daugiau laiko reikalaujanti veikla, nei pamokos, tačiau labai palankiai vertinama mokinių. Šių veiklų metu mokiniai praktiškai „patikrina“ teorines žinias, praeina visus projekto etapus nuo idėjos iki įgyvendinimo.

- Kalėdinė arba Kaziuko mugė mokykloje. Darbų paskirstymas komandoms: mokiniai - renginio organizatoriai, mokiniai - dalyviai. Renginio „razina“ gali būti vietiniai pinigai, pvz. Kaziukai, kuriais atsiskaitoma mugėje. Mokesčių skaičiavimas nuo pelno gali būti apibendrinamosios pamokos tema. Organizatoriai pateikia duomenis, kiek buvo dalyvių, kiek buvo uždirbta pinigų, kiek reikėtų

sumokėti mokesčių į valstybės biudžetą. Diskutuojama kodėl reikia mokėti mokesčius ir kodėl jie slepiami.

- Socialinio projekto įgyvendinimas. Mokyklose „Pyragų diena“ jau ne naujiena. Tai labai smagus renginys. Kaip ir kitos veiklos, skatinančios daryti gerus darbus, mokėti ne tik duoti, bet ir prašyti. Bet kokia mokyklinė mugė gali tapti lėšų rinkimu gyvūnų prieglaudai, reikalingo inventoriaus pvz. knygų įsigijimui, bendruomenei aktualaus poreikio įgyvendinimui.
- Mokinių mokiniui. Veikla teigiamai vertinama mokinių. Vyresnių klasių mokiniai parengia mokomąją medžiagą jaunesniems mokiniams. Veda pamoką, dalinasi žiniomis, įgija naujos patirties.
- „Swedbank“ iniciatyva nuotolinė ekonomikos pamoka:
<https://www.swedbank.lt/private/campaign/mokonomika>
- Pinigų viktorina <https://www.europeanmoneyquiz.lt/>
- Europos egzaminas <https://europosegzaminas.lrt.lt/>
- Konstitucijos egzaminas <http://konstitucijosegzaminas.lt/>
- Antikorupcija. Antikorupcijos poveikis. Dalyvavimas antikorupcinio švietimo projektuose. Pavyzdžiui: www.baltojibanga.lt arba Sodros, Valstybinės darbo inspekcijos bei Lietuvos Junior Achievement organizuojamuose projektuose, renginiuose.

5. Pasirengimas darbo rinkai.

Išmokus skaičiuoti nedarbo lygį, išsiaiškinus nedarbo tipus, papildomai galima skirti dėmesio gyvenimo aprašymo CV rengimui. Nepavykus suorganizuoti susitikimo su personalo atrankos specialistu, galima naudoti informaciją internete apie tinkamą pasirengimą darbo pokalbiui. Simuliaciją galima suorganizuoti ir klasėje. Mokiniai įdarbina vieni kitus. Labai gera patirtis čia ir dabar patikrinti savo gebėjimus komunikuoti. Taip pat patartina organizuoti diskusiją apie savanorystę. Kodėl tai svarbu? Daugiau informacijos apie tai <http://www.savanoriaujam.lt/> ir <https://jrd.lt/informacija-jaunimui/savanoryste>

VI. VEIKLŲ PLANAVIMO IR KOMPETENCIJŲ UGDYMO PAVYZDŽIAI

Šiame skyriuje pateikiami veiklų planavimo ir kompetencijų ugdymo pavyzdžiai su nuorodomis į šaltinius ir patarimais mokytojams.

Ilgalaikių asmeninių ir grupinių projektinių darbų temų pavyzdžiai, projektinių darbų pavyzdžiai (nuorodos į įvairius šaltinius), rengimo ir vertinimo aprašų pavyzdžiai (nuorodos į įvairius šaltinius).

Mokydamiesi ekonomikos ir verslumo, mokiniai ne tik įgyja dalyko žinių ir gebėjimų, padedančių suprasti ekonominę, socialinę aplinką ir sėkmingai joje veikti, bet ir ugdomi bendruosius gebėjimus, vertybines nuostatas. Ugdymo(si) rezultatai – nuosekliai įgyjamos dvasinė, intelektualinė ir fizinė asmens brandą rodančios kompetencijos. Kompetencija – pasirengimas prasmingai veikti. Kompetencija neskaidoma, ji apima žinias, gebėjimus ir vertybines nuostatas. Ugdomos vertybinės nuostatos, ypač daug dėmesio skiriant šioms vertybėms: demokratijai, empatijai, orumui, atsakomybei, pasitikėjimui.

*Šaltinis BP [Socialinis ugdymas \(ekonomika ir verslumas\) \(sharepoint.com\)](https://sharepoint.com)

1. Pažinimo kompetencija

Susipažįsta su ekonomikos mokslo pamatine problema, kaip tenkinti visuomenės poreikius ribotų išteklių sąlygomis. Suvokia darbo, mainų, žmogaus proto ir kūrybingumo įtaką, sprendžiant išteklių ribotumo klausimus. Vykdo informacijos ir duomenų paiešką, analizuoja, apibendrina ir pateikia rezultatus. Geriau suvokia mokinį supančią ekonominę aplinką ir geba priimti ekonomiškai pagrįstus asmeninius sprendimus, įvertinti jų pasekmes trumpalaikėje ir ilgalaikėje perspektyvoje. Mokosi rinktis atsakingai esant ribotiems ištekliams, vertinti pasirinkimų pasekmes ir prisiimti atsakomybę už pasirinkimus. Susipažįsta su naujausiais asmeninių finansų valdymo įrankiais, mokosi jais naudotis kasdieniame gyvenime. Ieško projektinių idėjų. Ieško idėjų įgyvendinimui reikalingos informacijos, ją kaupia, taiko ir pateikia. Nagrinėja valstybės vaidmenį ekonomikoje, aptaria ekonomines sistemas, analizuoja pagrindinius makroekonominius rodiklius, biudžeto pajamas iš išlaidas. Lygina valstybes ekonominiu požiūriu, analizuoja statistinius duomenis ir pateikia išvadas.

2. Komunikavimo kompetencija

Dirba komandose, pasidalijant funkcijomis ir mokosi pristatyti komandinio darbo rezultatus auditorijai. Analizuoja situacijas, identifikuoja problemas, atlieka ir pristato kūrybines užduotis, tyrimus, projektus. Veiklų rezultatus pristato nuo idėjos generavimo, rinkos analizės iki prekės ar paslaugos dizaino. Diskutuoja apie „šėšėlinės“ ekonomikos egzistavimo priežastis ir poveikį valstybės biudžetui. Komunikuoja apie Lietuvos dalyvavimo tarptautinėse organizacijose ir susivienijimuose pasekmes.

3. Kūrybiškumo kompetencija

Kūrybingai siekia išsiaiškinti ir suvokti inovacijų reikšmę visuomenės raidai ir ekonomikai. Puoselėja kūrybos tradicijas ir siekia jų tęstinumo artimoje aplinkoje. Siekia sąmoningai, savarankiškai ir atsakingai priimti veiklos sprendimus. Kūrybingai, racionaliai ir nuosekliai planuoja savo veiklas, jas kritiškai į(si)vertina ir tobulina, kūrybiškai panaudoja įgytas žinias ir gebėjimus. Planuoja, modeliuoja, kuria, ir vertina produktus. Savo idėjų ir rezultatų pristatymui naudoja vaizdo, garso, šokio, teatro elementus, analizuoja, kaip menai naudojami rinkodaroje ir kokį poveikį tai daro vartotojui. Mokosi kūrybiškai paaiškinti makroekonominių rodiklių kitimo priežastis. Kūrybiškai vertina globalizacijos padarinius nacionalinei ekonomikai, politikai ir kultūrai.

4. Pilietinė kompetencija

Diskutuoja apie mainų etiką, etišką gamintojų ir vartotojų elgseną, verslo atsakomybę bendruomenei ir darbuotojams, etišką ir teisingą bendravimą su kitais žmonėmis. Ekonomikos procesus ir santykius supranta kaip vieną iš taikaus gyvenimo visuomenėje pagrindų. Mokosi racionaliai vartoti, priimti apgalvotus sprendimus, atsakingai skolintis, įvertinus galimą riziką, taupyti, planuoti savo išlaidas ir pajamas. Domisi inovacijų poveikiu socialinei ir ekonominei aplinkai. Diskutuoja apie socialinių inovacijų praktinę ir ekonominę vertę. Mokosi būti atsakingu ir aktyviu piliečiu, suprasti, kad valstybės biudžetas priklauso nuo visuomenės ekonominio išsivystymo lygio, o valstybės gyvenimo lygį galima pakelti mokantis bei dirbant. Supranta, kad darbas, kūryba, atsakomybė ir bendradarbiavimas yra kelias į asmeninį ir visuomenės klestėjimą. Vertina kaip žmonių priimami vartojimo sprendimai daro įtaką gamtos ir viso pasaulio ateičiai.

5. Kultūrinė kompetencija

Kreipia dėmesį į kalbos ir rašto kultūrą, taisyklingai vartoja ekonomikos, finansų ir verslo terminus bei sąvokas. Diskutuoja gerbdamas kitų nuomonę ir argumentuotai pateikia savo nuomonę. Pamatinis ekonomikos procesus analizuoja kaip svarbią istorinių įvykių ir kultūros dalį. Sklandžiai ir taisyklingai vartoja terminus kalbant apie savo finansinę ateitį ir sudarant sutartis susijusias su asmeniniais finansais. Diskutuoja apie kultūrinės aplinkos poveikį verslo idėjoms ir verslo poveikį kultūrai. Nusako valstybės vaidmenį ekonomikoje skirtingais istoriniais laikotarpiais ir Lietuvos ūkio bei kultūros laimėjimus. Diskutuoja, kodėl, vykstant globalizacijos procesams, svarbu puoselėti nacionalines kultūrinės vertybes.

6. Skaitmeninė kompetencija

Veiklos planuojamos ir organizuojamos taip, kad mokiniai atlikdami įvairias užduotis galėtų sumaniai, kūrybiškai ir tikslingai naudotis skaitmeninėmis technologijomis informacijos paieškai, duomenų apdorojimui ir pateikimui, pranešimų rengimui, bendravimui ir bendradarbiavimui, modeliuoti kompiuterinėmis simuliacijomis (pvz. JA TITAN) priimamus asmeninius finansinius sprendimus bei verslo situacijas. Veiklų metu skatinamas atsakingas, saugus ir etiškas naudojimasis įvairiais skaitmeniniais įrenginiais, įrankiais, technologijomis, duomenų bazėmis ir bendravimas skaitmeninėje erdvėje.

7. Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija

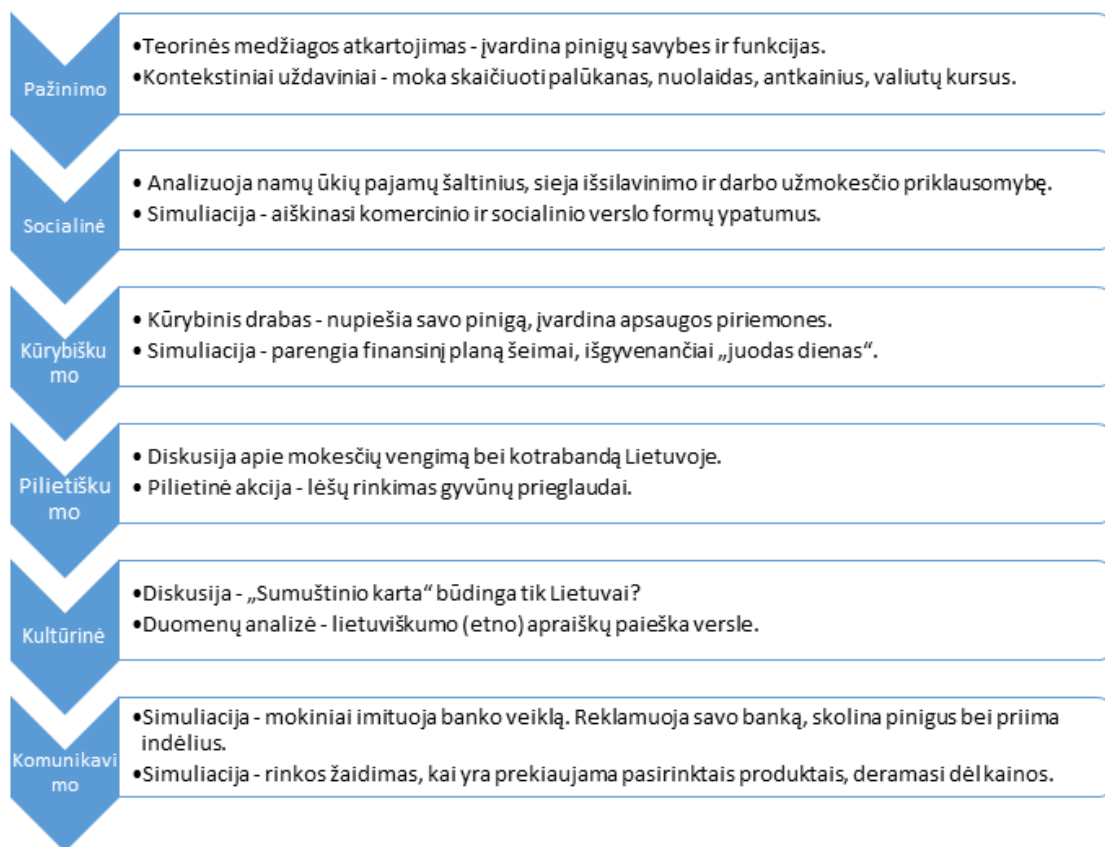
Suvokia pamatinius ekonomikos principus kaip žmonių veiklos ir bendradarbiavimo rezultatą. Mokosi, geriau pažinti save, pasitikėti savo jėgomis. Mokosi atsakingai, kūrybiškai ir pozityviai mąstyti, aktyviai veikti individualiai ir kartu, būti atsakingu už asmeninį elgesį jį supančioje aplinkoje. Ugdo sveiką požiūrį į santykį su pinigais. Nusistato savo asmenines su verslumu susijusias savybes ir pasidalina komandose pareigomis. Identifikuoja socialines problemas, ieško sprendimo būdų ir vertina sprendimų efektyvumą. Diskutuoja apie valstybės mokesčių ir išmokų įtaką asmens ir įmonių veiklai. Analizuoja gyventojų migracijos socialines ir ekonomines priežastis bei pasekmes.

Veiklų, ugdančių kompetencijas pavyzdžiai

Prie pinigų ir žiedinės ekonomikos temų rekomenduojama grįžti kelis kartus per mokslo metus, skirtingose programos srityse, skirtingais aspektais ir skirtingose veiklose. Rekomenduojama ugdyti mokiniams suvokimą, jog ekonomikoje visi esame susiję: vartotojai (namų ūkiai) – verslo įmonės – valstybė. Kitiškai mąstantis ir pozityviai veikiantis jaunimas gali sukurti geresnę ateitį ne tik sau, bet ir visai valstybei.

PINIGAI

Taikant aktyvius mokymo metodus bei skaitmenines priemones, tikėtina, kad bus ugdomos visos kompetencijos. Tai iliustruoja 7 paveikslas.

7 pav. Pinigų temos aspektai skirtingose dalyko srityse, galimos veiklos bei ugdomos kompetencijos

ŽIEDINĖ EKONOMIKA

24 lentelėje aprašytos galimos veiklos pamokose, kai dėstomos skirtingos temos ir ugdomos bendrosios kompetencijos.

24 lentelė. Žiedinės ekonomikos temos aspektai skirtingose dalyko srityse, galimos veiklos bei ugdomos kompetencijos

Sritys/kompetencijos	Pažinimo	Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos/Kūrybiškumo/Pilietiškumo Kultūrinė/Komunikavimo
Orientavimasis rinkoje	Žiedinė ekonomika: kas tai ir kodėl ji svarbi? Naujienos Europos Parlamentas (europa.eu)	SIMULIACIJA „RIBOTI IŠTEKLIAI“. Mokiniai atstovauja skirtingas Ekonomikos sistemas. Kabinetas yra gėlo vandens telkinys. Visus ištiko sausra. Pamokoje keliama problema – gėlo vandens stygius. Diskutuojama, kaip tokią problemą spręstų kiekviena ekonomika ir kokios pasekmės tokių sprendimų būtų. Vandeni galima keisti medvilne. Svarbu, kad mokiniai įvertintų galimas išteklių netekimo pasekmes, įvardintų galimus pakaitalus, nuspėtų arba apskaičiuotų kainų pokyčius rinkoje.
Asmeninių finansų	Europos	KŪRYBINIS DARBAS „NAMAI BE ŠIUKŠLIŲ“

tvarkymo	žaliasis kursas Europos Komisija (europa.eu)	Mokiniai dirba grupėse, suskirstyti pagal temas. Atsižvelgdami į savo patirtį, parengia instrukcijas, lankstinukus ar plakatus. Galimos temos: maisto švaistymas, plastiko, popieriaus bei stiklo antrinis panaudojimas, drabužių atnaujinimas ir pan.
Verslo organizavimo ir verslumo gebėjimų ugdymosi	Kaip iki 2050 m. ES gali pereiti prie žiedinės ekonomikos? Naujienos Europos Parlamentas (europa.eu)	SIMULIACIJA „MANO VERSLAS“ Mokiniai dirba komandose. Iš kuprinėse turimų priemonių sukuria unikalų produktą, kurio viena detalė juda arba yra raudona, arba dar kokia nors. Apskaičiuoja sukurto produkto savikainą. Parengia pristatymą ir reklaminį plakatą. Po produkto pristatymo auditorijai vyksta pardavimai. Mokiniai savo pagaminto produkto pirkti negali. Pasibaigus pardavimams, komandos skaičiuoja pelnus. Papildomas vertinimas už socialiai atsakingą arba žiedinės ekonomikos principu paremtą idėją.
Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimo bei vertinimo		SIMULIACIJA „SEIMO POSĖDIS“. Mokiniai diskutuoja ir parengia veiksmų planą, kaip jų valstybėje bus sprendžiama vartotojiškumo ir aplinkos taršos mažinimo problema. Mokinių komandos atstovauja skirtingas interesų grupes: pvz. šeimų, gyvenančių mieste ir kaime, smulkiųjų verslininkų, žemdirbių, senjorų ir kt. Gilesnei analizei galima naudoti valstybės biudžeto išlaidų duomenis apie tai, kiek pinigų skiriama aplinkosaugai, verslumo skatinimui ir kt.
Globalinių ekonominių procesų supratimo		ATVEJO ANALIZĖ. Mokiniai ieško Lietuvos įmonių pavyzdžių, kurios savo veikloje laikosi išteklių tausojimo politikos. Ypatingas dėmesys skiriamas elektronikos, plastiko, tekstilės bei statybos sektoriams. Rengia atrastų įmonių pristatymus, įvertina jų reikšmę Lietuvos ir Europos ar pasaulio ūkio sistemoje.

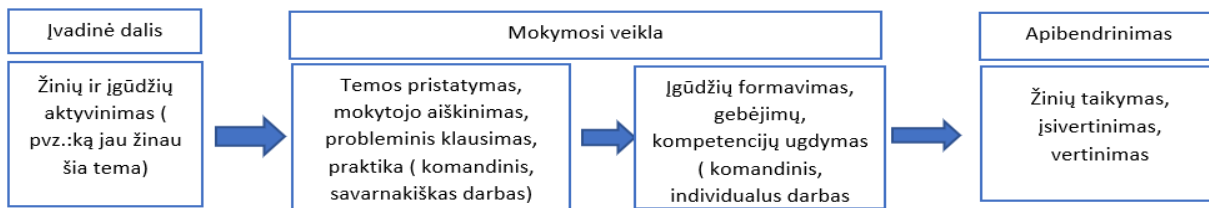
VII. SKAITMENINĖS MOKYMO PRIEMONĖS EKONOMIKOS IR VERSLUMO PAMOKOSE, SKIRTOS BP ĮGYVENDINTI

Ekonomika ir verslumas:

1. Pamoka kaip mokymo ir mokymosi sąveika

Pasak L. Jovaišos (2007), mokymo priemonės – reikmenys, naudojami mokymo procese. Šių mokymo priemonių paskirtis, kaip teigia edukologas, padėti besimokantiejiems siekti profesinio mokymo programoje numatytų mokymo ir mokymosi tikslų ir kompetencijų, plėtoti besimokančiųjų pojūčius, suvokimą, vaizdinius, mąstymą ir sugebėjimus, praktinio darbo mokėjimus ir įgūdžius, skatinti motyvaciją mokytis, puoselėti aktyvų ir savarankišką mokymąsi. (Jovaiša, L. (2007) Enciklopedinis edukologijos žodynas. Vilnius: Gimtasis žodis).

Kaip ir kiekvienoje pamokoje svarbu mokymo ir mokymosi sąveika. Šiuolaikinė pamoka turi būti patraukli, įdomi, efektyvi.

8 pav. Bendriausios pamokos dalys

Įvadinėje dalyje turėtų būti įvardintas konkretus pamokos turinys: tema, problema, uždavinys (-iai) ir kompetencijos (nuostatos, žinios ir gebėjimai), kurias numatoma ugdyti pamokoje. Mokymosi veiklos dalyje turėtų būti įgyvendinamos atitinkančios mokymosi uždavinius ir mokinių poreikius bei galimybes mokymo(si) veiklos ir metodai, padedantys ugdyti(s) įvardytas kompetencijas. Apibendrinimo dalyje turėtų būti numatyta galimybių patiems mokiniams įsivertinti, kaip jiems sekėsi siekti iš(si)keltų uždavinių.

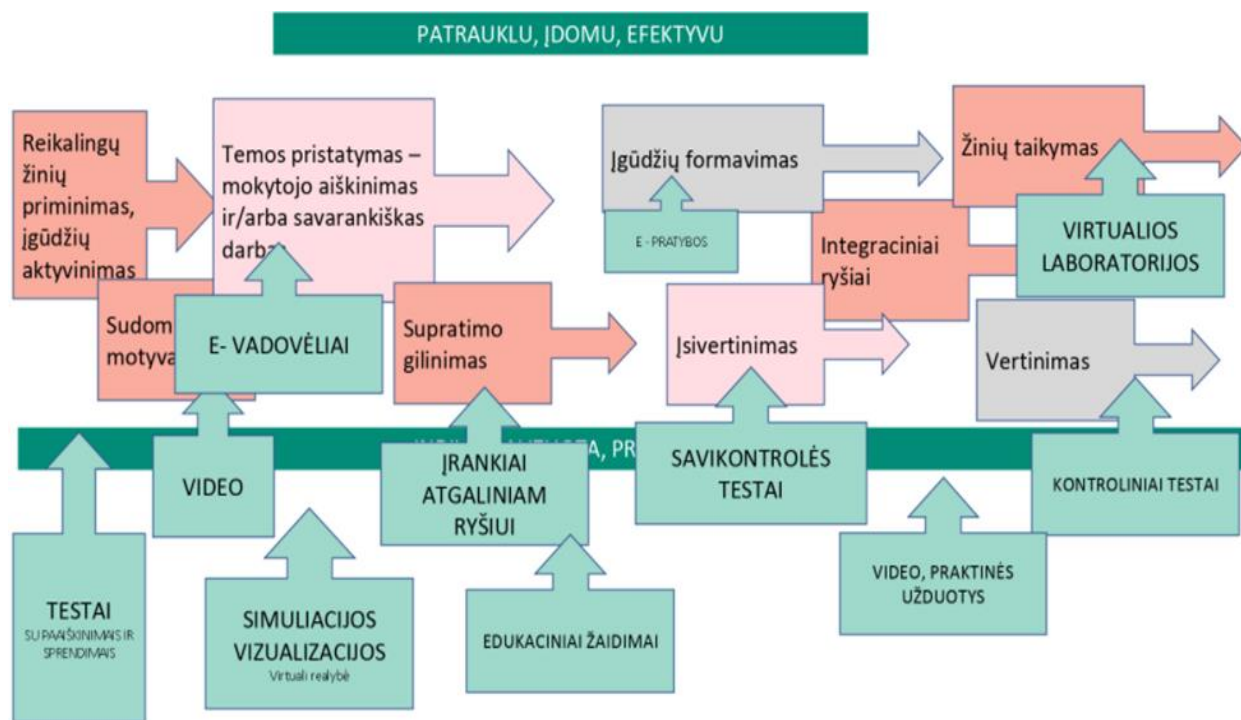
(<http://www.ugdome.lt/kompetencijos5-8/pagrindinis/kompetenciju-ugdymo-praktika/pamoka/>)

Kaip teigia A. Beckley (2019), svarbu atkreipti dėmesį į geros pamokos bruožus:

- Suformuluoti mokiniams ir mokytojui aiškūs mokymosi uždaviniai.
- Taikomi tinkami mokymo(si) ir (įsi)vertinimo metodai.
- Pamokoje skatinamas savarankiškas mokymasis.
- Laiku suteikiama grįžtamoji informacija.
- Tinkamas žinių ir jų praktinio pritaikymo santykis.
- Mokymas ir mokymasis individualizuojamas ir diferencijuojamas.
- Aukštesnio pasiekimų lygio mokiniams siūlomos platesnės ir/ar gilesnės veiklos.
- Žemesnio pasiekimų lygio mokiniams papildomai teikiama įvairiopa pagalba.

2. Skaitmeninio turinio panaudojimas ekonomikos pamokoje

Skaitmeninių mokymo priemonių sąvoka labai plati – tai gali būti ir šimtus ar net tūkstančius objektų **jungianti svetainė, ir specializuotas skaitmeninis įrankis**, ir iš kelių skaidrių sudaryta pateiktis, ir viena interaktyvi iliustracija, platforma, programėlė. Plačiąja prasme skaitmeninė mokymo priemonė galime vadinti beveik viską, kas: a) padeda mokymuisi ir b) yra skaitmeniška. **9 paveiksle pavaizduota pamokos struktūra ir galimas skaitmeninių priemonių panaudojimas**

9 pav. Pamokos struktūra (prof. V. Dabrišienės pristatymas konferencijoje „Skaitmeninė medžiaga: kokia ji turėtų būti, kad mokytojai galėtų veiksmingai ja pasinaudoti?“ 2021.02.08d)

Pamokose, skaitmeninis turinys ypatingai svarbu, nes:

- Galima taikyti įvairius metodus,
- Galima individualizuoti ir diferencijuoti ugdymą,
- Pats moksleivis gali iš karto matyti, kokias žinias reikėtų sustiprinti (ypatingai būdinga refleksijai, įsivertinimui)
- Pamoka įtrauki, skatinanti mąstyti. ir t.t

3. Skaitmeninis turinys ekonomikos ir verslumo pamokoms

25 lentelėje pateikiama galima pamokos struktūra.

25 lentelė. Skaitmeninis turinys ekonomikos ir verslumo pamokoms

Veiklos	Ugdymo įrankiai
Sudominimas. Reikalingų žinių priminimas, aktyvinimas	1. Kahoot (sudaroma mokytojų pagal temą) 2. Video (youtube, laidos parenka mokytojas) Diagramos: https://app.diagrams.net/ www.coggle.it
Temos pristatymas, dėstymas/ supratimo gilinimas	1. LJA Jamp platforma (mokytojams turintiems sutartis su LJA)https://lja.lt/ 2. Ekonomika per 31 val. https://issuu.com/llri/docs/ekonomika_per_31_valanda 3. Finansinis raštingumashttps://duomenys.ugdome.lt/?/mp/amgu/med=17/123

	4. Apie mokesčius: www.mokumokescius.lt 5. Atlyginimų skaičiuoklė : https://www.auditum.lt/index.php/atlyginimu-skaiciuokle/atlyginimo-skaiciuokle-2020.html 6. Verslo planas https://canvanizer.com/new/business-model-canvas Mąstymo žemėlapis/ diagramos https://coggle.it/ 7. Logotipų kūrimas: https://www.brandcrowd.com/maker/tag/sketch, https://www.designevo.com/create/logos/sketch.html 8. Simuliacijos JA TITAN – internetinė edukacinė programa, supažindinanti dalyvius su kasdieniais verslo lyderių priimamais sprendimais – produkto kainos bei gamybos lygio nustatymais, investicijomis į rinkodarą, plėtrą, tyrimus, labdarą ir kt. (Lietuvos Junior Achievement) JB (jaunoji bendrovė) ne virtuali simuliacija (Lietuvos Junior Achievement) Nemokama kompiuterinė simuliacija: https://www.simcompanies.com/ Mokamos kompiuterinės Simuliacijos: https://virtonomics.com/ Simuliacija: www.cesim.com Simuliacija su investavimu: https://www.investopedia.com/
Ilgūdžių formavimas/ Įsivertinimas	1. LJA Jamp platforma (mokytojams turintiems sutartis su LJA) https://lja.lt/ 2. Ekonomika per 31 val. https://issuu.com/llri/docs/ekonomika_per_31_valanda 3. Europos centrinio banko informacija mokiniams https://europa.eu/learning-corner/learning-materials_lt?age_group%5B0%5D=84 4. Statistika (pasaulis) https://tradingeconomics.com/ 5. Statistika Lietuva: https://www.stat.gov.lt/ 6. Socialinis verslas: https://www.verslilietuva.lt/paslaugos/socialinis-verslas/ 7. Finansinis raštingumas https://duomenys.ugdome.lt/?/mp/amgu/med=17/123 8. Apie mokesčius: www.mokumokescius.lt 9. Atlyginimų skaičiuoklė: https://www.auditum.lt/index.php/atlyginimu-skaiciuokle/atlyginimo-skaiciuokle-2020.html
Žinių taikymas / Vertinimas	1. LJA Jamp platforma (mokytojams turintiems sutartis su LJA) https://lja.lt/ 2. Ekonomika per 31 val. https://issuu.com/llri/docs/ekonomika_per_31_valanda 3. Kryžiažodžiai. Tiek mokiniai, tiek mokytojai gali sukurti kryžiažodžius: https://crosswordlabs.com/
Apibendrinimas	Refleksijom galima pasinaudoti: • Google Jamboard skaitmeninė interaktyvia lenta; • LJA Jamp platforma (mokytojams turintiems sutartis su LJA) • https://www.sli.do/ • https://www.mentimeter.com/ • https://www.socrative.com/

REKOMENDACIJA:

Bendradarbiaujant su Lietuvos Ekonomikos mokytojų asociacija, miestų ekonomikos mokytojų metodinėmis grupėmis SUKURTI VIENTISĄ SKAITMENINĮ TURINĮ EKONOMIKOS IR VERSLUMO PAMOKOMS

Skaitmeninis turinys pagal veiklas

Pamokos :

1. LJA Jamp platforma (mokytojams turintiems sutartis su LJA). Pamokų temos, veiklos formuojančios/įtvirtinančios žinias.<https://lja.lt/>
2. Ekonomika per 31 val https://issuu.com/llri/docs/ekonomika_per_31_valanda
3. Europos centrinio banko informacija mokiniams https://europa.eu/learning-corner/learning-materials.lt?age_group%5B0%5D=84
4. Statistika (pasaulis) <https://tradingeconomics.com/>
5. Statistika Lietuva: <https://www.stat.gov.lt/>
6. Socialinis verslas: <https://www.verslilietuva.lt/paslaugos/socialinis-verslas/>
7. Finansinis raštingumas <https://duomenys.ugdome.lt/?/mp/amgu/med=17/123>
8. Apie mokesčius: www.mokumokescius.lt
9. Atlyginimų skaičiuoklė : <https://www.auditum.lt/index.php/atlyginimu-skaiciuokle/atlyginimo-skaiciuokle-2020.html>
10. Pinigų viktorina (testai kahoot principu) <http://www.europeanmoneyquiz.lt/>
11. Investavimas <https://www.lb.lt/lt/investavimas>
12. Žinių įtvirtinimui [EKONOMIKA - Mokytojo Knyga \(vadoveliai.lt\)](https://www.ekonomika-mokytojo-knyga.lt/)

Verslumo ugdymas:

Georgina Palffy **How Business works** A Penguin Random House Company 2015

https://wettransfer.com/downloads/f97f13ae54a5cfaf99254de8f75a4ef20210125154416/51dead?fbclid=IwAR1k43pjvVs4FdHqzT7DzOcxAB_12C0xSPLVSO_MeaHMrITv4WWiWInLuc8

Verslo planas <https://canvanizer.com/new/business-model-canvas>

Mąstymo žemėlapis/ diagramos <https://coggle.it/>

Logotipų kūrimas: <https://www.brandcrowd.com/maker/tag/sketch>,
<https://www.designevo.com/create/logos/sketch.html>

Kryžiažodžiai:

Tiek mokiniai, tiek mokytojai gali sukurti kryžiažodžius:

https://crosswordlabs.com/?fbclid=IwAR1tmhcNv4RBLsbszNNCdPw6cScsA8Orw4mP3ib_TiUxy6DlmlY188SNS6c

Kryžiažodžiai <https://crosswordlabs.com/>

Simuliacijos:

Analizuojant verslo aplinką labai svarbu suvokti šios srities ypatumus. Verslo aplinkoje kaip visur kur dalyvauja žmonės – svarbios bendrosios kompetencijos bei specialiosios žinios. Tam, kad mokymasis taptų tikroviškas ir efektyvus XXI amžiuje plačiausiai verslo studijose taikomos verslo simuliacijos. Virtualūs žaidimai verslo tema – verslo simuliacijos - pateikia realistišką situacijos vaizdą ir atitinka visus aktyvaus mokymosi reikalavimus. Kompiuterinis verslo simuliacinis žaidimas – tai virtualioje erdvėje sukurta ugdomoji priemonė, kuriame žaidėjas susiduria su realistiškais verslo aplinkos situacijomis, procesais, įveikti iššūkius turi analizuoti aplinką ir priimti reikiamus sprendimus.

1. JA TITAN – internetinė edukacinė programa, supažindinanti dalyvius su kasdieniais verslo lyderių priimamais sprendimais – produkto kainos bei gamybos lygio nustatymais, investicijomis į rinkodarą, plėtrą, tyrimus, labdarą ir kt. (Lietuvos Junior Achievement).

2. JB (jaunoji bendrovė) ne virtuali simuliacija (Lietuvos Junior Achievement)

3. Nemokama kompiuterinė simuliacija (Prekė – obuoliai,): <https://www.simcompanies.com/>

Mokamos kompiuterinės verslo simuliacijos:

1. Simuliacija <https://virtonomics.com/>

2. Simuliacija www.cesim.com

3. Simuliacija su investavimu <https://www.investopedia.com/>

Refleksijoms:

<https://www.sli.do/>

<https://www.mentimeter.com/>

<https://www.socrative.com/>

Google Jamboard skaitmeninė interaktyvia lenta visi kas turi google paskyrą.

Diagramos:

<https://app.diagrams.net/>

www.coggle.it

VIII. LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Šiame skyriuje pateikiama rekomenduojama literatūra ir informaciniai šaltiniai. Rekomenduojama literatūra skirta ne tik ekonomikos mokytojams, bet ir pradinį klasių mokytojams bei 5 - 8 klasių kitų dalykų, į kuriuos integruotas ekonomikos ir verslumo turinys, mokytojams. Šis literatūros sąrašas nėra privalomas, mokytojai gali remtis savo nuožiūra jiems tinkama literatūra, siekiant įgyvendinti ekonomikos ir verslumo dalyke numatomus mokinių pasiekimus.

Dalykinė literatūra pagal koncentrus:

1-4 klasė

- Aš pats: metodinių priemonių komplektas, priešmokyklinio ir 1-ą pradinio ugdymo klasių metodinė medžiaga finansinio raštingumo ir verslumo ugdymui/ VŠĮ „Lietuvos Junior Achievement“. Vilnius: Petro ofsetas, 2020.
**Skaitmeninė forma prieinama Junior Achievement mokymosi platformoje.*
- Mano bendruomenė: metodinių priemonių komplektas, 2-3 pradinio ugdymo klasių metodinė medžiaga finansinio raštingumo ir verslumo ugdymui/ VŠĮ „Lietuvos Junior Achievement“. Vilnius: Petro ofsetas, 2019.
**Skaitmeninė forma prieinama Junior Achievement mokymosi platformoje.*
- Daugiau nei pinigai: metodinių priemonių komplektas, 4-ą pradinio ugdymo klasių metodinė medžiaga finansinio raštingumo ir verslumo ugdymui/ VŠĮ „Lietuvos Junior Achievement“. Vilnius: Petro ofsetas, 2021.
**Skaitmeninė forma prieinama Junior Achievement mokymosi platformoje.*

5-8 klasė

- Dabrišienė V. Finansinis raštingumas. Užduotys 5-6 klasei. Kaunas: Šviesa, 2020.
- Dabrišienė V. Finansinis raštingumas. Užduotys 7-8 klasei. Kaunas: Šviesa, 2020.
- Tai mano verslas: skaitmeninių metodinių priemonių komplektas, 5-6 klasių metodinė medžiaga verslumo ugdymui/ VŠĮ „Lietuvos Junior Achievement“. Vilnius: Junior Achievement mokymosi platforma, 2018.

9-10 klasė

- Aldošina K. ir kt. Ekonomikos ir finansų užduotys su sprendimais. Vilnius: ISM, 2018.
- D. Bareikienė, K. Lipskis, D. Poškienė. Ekonomika ir verslumas IX-X. Vilnius: TEV, 2014.
- Lipskis K., Ekonomikos praktikumas IX-XII klasėms. Vilnius: TEV, 2009.
- Makutėnas V., Makutėnienė D. Ekonomika. Vadovėlis 9-10 klasei. Kaunas: Šviesa, 2008.
- Makutėnas V., Makutėnienė D. Ekonomika. Užduočių sąsiuvinis 9-10 klasei. Kaunas: Šviesa, 2008.
- Titan: skaitmeninė verslo modeliavimo programa / VŠĮ „Lietuvos Junior Achievement“. JAV: kompiuterinio modeliavimo platforma, 2021.
- Šešėliavimas: skaitmeninė karjeros ugdymo programa / VŠĮ „Lietuvos Junior Achievement“. Vilnius: skaitmeninė platforma, 2021.

Naudingos nuorodos:

- Bendrojo ugdymo turinio atnaujinimas www.mokykla2030.lt (lietuvių kalba, žr. 2021-05-31);
- e-Mokyklos interneto svetainė <http://www.emokykla.lt> (lietuvių kalba, žr. 2021-05-31);
- e-akademija SEB bankas www.eakademija.seb.lt (lietuvių kalba, žr. 2021-05-31);
- Europos sąjungos interneto svetainė <http://europa.eu> (lietuvių kalba, žr. 2021-05-31);
- Gyvenimo aprašymas [Susikurkite Europass gyvenimo aprašymą | Europass](#) (lietuvių kalba, žr. 2021-05-31);
- Internetinė Europos mokyklinio ugdymo platforma www.scooleducationgateway.eu (lietuvių kalba, žr. 2021-05-31);
- Jungtinių tautų interneto svetainė <http://www.un.org> (anglų kalba, žr. 2021-05-31);
- Lietuvos banko internetinis puslapis www.lb.lt (lietuvių kalba, žr. 2021-05-31);
- Lietuvos Junior Achievement internetinis puslapis www.lja.lt (lietuvių kalba, žr. 2021-05-31);
- Lietuvos Respublikos seimo interneto svetainė <http://www.lrs.lt> (lietuvių kalba, žr. 2021-05-31);
- Lietuvos Respublikos finansų ministerija www.finmin.lrv.lt (lietuvių kalba, žr. 2021-05-31);
- Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba www.kt.gov.lt (lietuvių kalba, žr. 2021-05-31);
- Lietuvos statistikos departamentas www.stat.gov.lt (lietuvių kalba, žr. 2021-05-31);
- Nacionalinio egzaminų centro interneto svetainė <http://www.nec.lt> (lietuvių kalba, žr. 2021-05-31);
- Nacionalinė švietimo agentūra www.nsa.lt (lietuvių kalba, žr. 2021-05-31);
- Pinigų muziejus www.pinigumuziejus.lt (lietuvių kalba, žr. 2021-05-31);
- „Sodros“ projekto „Nepamiršk parašius“ mokomoji medžiaga mokykloms [Švietimas | www.sodra.lt](#) (lietuvių kalba, žr. 2021-05-31)
- Swedbank tinklaraštis [Švietimas | blog.swedbank.lt](#) (lietuvių kalba, žr. 2021-05-31);
- Užimtumo tarnyba prie LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos www.uzt.lt (lietuvių kalba, žr. 2021-05-31);
- Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba www.vvtat.lt (lietuvių kalba, žr. 2021-05-31);
- Verslios Lietuvos renginiai www.verslilietuva.lt (lietuvių kalba, žr. 2021-05-31);
- Apie sąžiningą verslą [Baltoji banga | Už skaidrų verslą!](#) (lietuvių kalba, žr. 2021-05-31);
- Pedagogo ir konsultanto Geoff Petty interneto svetainė <http://www.geoffpetty.com> (anglų kalba, žr. 2021-05-31);
- Prof. Andy Hargreaves (švietimo kaita ir lyderystė autoriaus) interneto svetainė <http://www.andyhargreaves.com> (anglų kalba, žr. 2021-05-31);
- Tarptautinio švietimo konsultanto dr. Dean Fink interneto svetainė <http://www.michaelfullan.ca> (anglų kalba, žr. 2021-05-31).
- Statistikos departamento interneto svetainė <http://www.stat.gov.lt> (lietuvių kalba, žr. 2021-05-31);
- Švietimo ir mokslo ministerijos interneto svetainė <http://www.smm.lt> (lietuvių kalba, žr. 2021-05-31);
- Švietimo plėtotos centro interneto svetainė <http://www.pedagogika.lt> (lietuvių kalba, žr. 2021-05-31);
- Valstybinės Lietuvių kalbos komisijos interneto svetainė <http://www.vlkk.lt> (lietuvių kalba, žr. 2021-05-31).

IX. UŽDUOČIŲ AR MOKINIŲ DARBŲ, ILIUSTRUOJANČIŲ PASIEKIMŲ LYGIUS, PAVYZDŽIAI

Šiame skyriuje pateikiama užduočių skirtingiems pasiekimų lygiams, skirtingoms kompetencijoms ugdyti, įvairių poreikių mokiniams pavyzdžiai, taip pat mokinių darbų pavyzdžiai. Pagal poreikį greta šių užduočių pateikiamos metodinės rekomendacijos (ko konkrečiai užduotimi siekiama, ką ugdome, ko mokome, kaip ir kokiomis priemonėmis mokoma, ypač daug dėmesio skiriant kompetencijų ugdymui).

Žemiau pateikiami keli užduočių ir jų vertinimo pavyzdžiai. Kaip pavyzdys pateikiama:

1 Užduotis iš Verslo organizavimo ir verslumo gebėjimo ugdymo dalies.

Ugdomos kompetencijos: kūrybiškumo, pažinimo.

 Nuotrauka iš interneto	SITUACIJA Agnė yra sukūrusi savo Individualią įmonę “Pearls”. Agnė parduoda pačios gamintus vėrinius iš upinių perlų. Vidutinė vieneto vėrinio kaina 260 Eur, pagaminti tokį vėrinį, vidutiniškai kainuoja 120 Eur. Agnės įmonės pastovūs kaštai yra 3500 Eur.
--	--

Panaudokite teorines žinias ir atlikite šias užduotis:

1. Paaiškinkite, kas yra lūžio (nenuostolingos gamybos pradžios) taškas (2 balai)
2. Apskaičiuokite įmonės “ Pearls” lūžio tašką (Break-even quantity) ir paaiškinkite, kaip suprantate gautą rezultatą. Rodomas skaičiavimas (3 balai)
3. Paaiškinkite, kokius sprendimus gali priimti Agnė (4 balai)

Vertinimas:

1. 2 balai skiriami, jei mokinys geba paaiškinti lūžio taško sampratą. 1 taškas skiriamas, jei mokinys demonstruoja tik kelias ekonomines sąvokas.
2. Apskaičiavimo formulė:

$$\text{pastovūs kaštai} / (\text{kaina-vidutiniai kaštai}) = 3500 / (260-120) = 25 \text{ vnt.}$$
 3 balai skiriami, jei mokinys apskaičiuoja teisingai ir paaiškina, ką reiškia gautas rezultatas.
 2 balai skiriami jei mokinys demonstruoja skaičiavimą ir išsprendžia teisingai.
 1 taškas skiriamas, jei mokinys bando skaičiuoti tačiau sprendimas, ar atsakymas neteisingas.
 0 taškų – sprendimo nėra
3. Šis klausimas demonstruoja ir atskleidžia mokinių loginio mąstymo ir žinių taikymą. Atsakymai gali būti įvairūs. Pvz., Agnė gali keisti kainą (didinti, mažinti), tačiau reikia atsižvelgti į rinkos situaciją; Agnė gali ieškoti pigesnių tiekėjų; Agnė gali sumažinti fiksuotus kaštus. Atsakymai į šį klausimą pademonstruotų mokinio žinias, susijusias su verslo sprendimais. Todėl moksleiviai gali sugalvoti įvairių pasiūlymų.

3-4 balais vertinami atsakymai, jei mokinys skaičiavimais pagrindžia 2-3 sprendimų sritis

2-3 balais vertinama, jei mokinys nusako ir apibūdina sprendimo priėmimo sritis (bent 2), ir pademonstruoja 1 srities skaičiavimą po sprendimo priėmimo

1 balas vertinama jei mokinys nusako bent vieną sritį, kurioje Agnė gali priimti sprendimą.

2 Užduotis iš asmeninių finansų, temos Kreditas, asmeninių finansų valdymas.

Ugdomos kompetencijos, Komunikavimo, pažinimo, kūrybiškumo.

	SITUACIJA Tau labai reikia pasiskolinti 1000 Eur., nes naujas telefonas iPhone kainuoja būtent 1000 Eur. Niekas kitas tau paskolinti pinigų ir padėti negali (tačiau turi galimybę kreiptis į greituosius kreditus) Svarstai kreditą imti 1 metams arba 2 metams.
---	--

Atlikite šias užduotis:

1. Suraskite ir peržiūrėkite internete mažiausiai 3 greituosius kreditus teikiančias įmones, apskaičiuokite lentelėje nurodytus rodiklius ir užpildykite lentelę. (3 balai):

Pavadinimas	Mėnesio įmoka	Metinė palūkanų normos (suma)	Administravimo mokestis arba tarpininkavimo mokestis	Viso. Kiek iš viso tau kainuos jei imsi kreditą 1 metams	Viso. Kiek iš viso tau kainuos jei imsi kreditą 2 metams

2. Pagal lentelės duomenis padarykite analizę ir išrinkite geriausią variantą, argumentuokite(3 balai)

Vertinimas:

1 klausimas

3 balais vertinama, jei mokinys išsamiai atsakė surinko informaciją iš 3 greitujų kreditų įmonių ir apskaičiavo visus lentelei reikalingus duomenis.

2 balais vertinama, jei mokinys surado 2 greitujų kreditų organizacijas ir apskaičiavo visus lentelei reikalingus duomenis

1 balu vertinama, jei mokinys surado vieną greitojo kredito organizaciją, bet ne visus duomenis apskaičiavo arba surado 2 organizacijas, tačiau kitų duomenų neįrašė.

2 klausimas

3 balais vertinama, jei mokinys geba padaryti analizę iš esamų duomenų, geba pagrįsti, argumentuoti, geba apskaičiuoti skirtumą ir pateikti argumentus, galimi ir matematiniai veiksmai pagrindžiantys argumentus.

2 balais vertinama, jei mokinys geba analizuoti, tačiau netiksliai išreiškia argumentus.

1 balu vertinama, jei mokinys bando lyginti, analizuoti, tačiau argumentų nėra.

3 Uždutis. Orientavimasis rinkoje dalis. Paklausos elastingumas.

Ugdomos kompetencijos: pažinimo, komunikavimo

 <i>Nuotrauka iš interneto</i>	SITUACIJA Įmonė gamina ir parduoda eksliuzyvinius juodojo šokolado saldinius. Įmonės šokolado gaminiai gerai vertinami pirkėjų. Rankų darbo vienetinių šokoladinių saldinių dėžutės (100 g) kaina 9 Eur ir vidutiniškai per mėnesį nuperkama 120 dėžučių. Įmonės vadovas, tikėdamasis padidinti pardavimų pajamas, padidino šokolado dėžutės kainą iki 12 Eur. padidėjus prekės kainai, per mėnesį nuperkama 66 dėžutės. Panaudodami teorines žinias ir skaičiavimus įvertinkite, ar įmonė iš šokolado dėžučių pardavimo gavo didesnes pajamas.
--	--

Uždutys:

1. Apskaičiuokite kainos procentinį pokytį (skaičiavimas būtinas) (1 balas)
2. Apskaičiuokite nuperkamo šokolado dėžučių kiekio procentinį pokytį (1 balas)
3. Apskaičiuokite, kokias pajamas įmonė gaudavo iki kainos pakeitimo ir kokias pajamas gauna dabar, t.y. po kainos padidinimo. (2 balais)
4. Apskaičiuokite gautų pajamų iš šokolado dėžučių pardavimo procentinį pokytį (skaičiavimas būtinas) (2 balai)
5. Ar įmonės vadovo prognozės pasitvirtino? Savo atsakymą pagrįskite (1 balas)
6. Apskaičiuokite šokoladinių saldinių dėžučių paklausos elastingumą kainos atžvilgiu (skaičiavimas būtinas) (1 balas)

7. Kaip galėtumėte argumentuoti šioje situacijoje paklausos elastingumą, nusakykite 1-2 veiksnius (2balai)

Vertinimas:

1 klausimas. 1 balu vertinama teisingas sprendimas. Sprendimas: $(12-9/9) \times 100$ (ats.: 33,33 proc). Jei mokinys parašo tik atsakymą be sprendimo - 0 balų.

2 klausimas. 1balu vertinamas teisingas sprendimas. atsakymas: $(66-120)/120 \times 100$ (atsakymas (- 45) proc. (šokolado nuperkamas kiekis sumažėjo 45 proc.). Jei mokinys užrašo tik atsakymą, bet nėra sprendimo - 0 balų.

3 klausimas. 2 balais vertinama jei paskaičiuojamos pajamos iki kainos pakėlimo ir po kainos pakėlimo. Sprendimas: $9 \times 120 = 1080$ Eur , po pakėlimo $12 \times 66 = 792$ Eur. Jei apskaičiuojamos tik vienos pajamos, tuomet vertinama 1 balu.

4 klausimas. 1 balu vertinama jei mokinys naudodamas formules, arba demonstruoja skaičiavimo metodą ir gauna teisingą atsakymą (atsakymas pardavimo pajamų pokytis - sumažėjo 26,66 proc., mokinys gali atsakymą apvalinti iki 27 proc.); 1 balas - mokinys demonstruoja žinias, sprendimą, tačiau atsakymas neteisingas, 0 balų - parašytas tik atsakymas be sprendimo.

5 klausimas. 1 balu vertinama, jei mokinys pagrindžia atsakymą (pilna formuluotė)

6 klausimas. 1 balu vertinama jei mokinys, taikydamas formulę demonstruoja elastingumo skaičiavimą ir atsakymas yra teisingas (Ats.: -1,35) 0 - balu vertinama jei parašytas tik atsakymas be sprendimo.

5 klausimas. Šiame klausime svarbu, kaip mokinys taiko įgytas žinias. Elastingumas yra (-1,35) tai reiškia kad prekės paklausa kainos atžvilgiu elastinga. 2 balais vertinama jei mokinys geba nurodyti ir pagrįsti paklausos elastingumą šioje situacijoje (tikėtini atsakymai: elastinga nes: tai ne būtina prekė, prekė turi pakaitalų, 1 balu vertinama jei mokinys pamini 1 priežastį ir geba argumentuoti.

4 Užduotis. Darbo našumas

Ugdomos kompetencijos: Pažinimo, komunikavimo, kūrybiškumo

Mokiniai dirbdami komandose, patirs, kokią įtaką darbo našumui turi gamybos veiksniai. Bendradarbiaudami turės priimti geriausius sprendimus, kad per trumpiausią laiką, gebėtų pagaminti kuo daugiau skirtukų

Ugdomos kompetencijos: pažinimo, bendradarbiavimo, komunikavimo

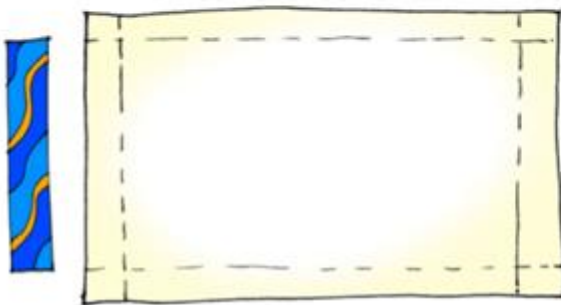
Ižanga į užduotį. Teorinė užduotis pakartoti sąvokas “Pelnas”, “Pajamos”, “Kaštai”:
<https://sodas.ugdome.lt/grotuvas/850c5030-05d8-45dd-bd0d-cab217e7af87?showLocaleChangeLinks=true>

Kiemo vaikai sugalvojo padėti gyvūnėlių prieglaudai. Jie susitarė padaryti kartoninių skirtukų knygoms, parduoti juos Kaziuko mugėje, o gautą pelną paaukoti gyvūnėlių prieglaudai. Vaikai nusprendė sukurti skirtukus kompiuteriu, juos išspausdinti ant storo popieriaus ir sukarpyti. Be to, jie sužinojo, kad A4 formato 10 lapų kartono pakuotė kainuoja 0,60 €, o vieną tokį lapą atspausdinti spalvotu spausdintuvu kainuoja 0,45 €.

Padėkite vaikams suskaičiuoti, kiek reikėtų pirkti priemonių ir kokią pinigų sumą jie galėtų surinkti, pardavę skirtukus?

Pavartę keletą knygų, vaikai nusprendė, kad skirtuko dydis turėtų būti $3,5 \times 18$ cm.

Jei reikia, atsakymus apvalinkite šimtųjų dalių tikslumu.

Pamokos pradžioje su mokiniais išanalizuojama darbo našumo sąvoka ir prasmė. **Išsprendžiamas uždavinys** (mokiniai išsiaiškina kiek turi išeiti skirtukų iš vieno A4 lapo. Mokytojas modeliuoja situaciją:

- a) pakviečia vieną mokinį, parodo koks turi būti skirtukas ($3,5 \times 18$ cm) jame turi būti pramuštos 2 skylės (vienoje skirtuko pusėje), ir per skylės perverta juostelė, bei surištas tvarkingas kaspinėlis.

26 lentelė. Pamokos struktūra

Reikalingos priemonės	A4 formato kartono lapai, 1 skylamušis, šilkinė juostelė (apie 3 m), žirklys - 1 vnt. Pastaba: jei komanda formuojama tik viena, tai priemonių reikia: A4 formato kartono lapai, 1 skylamušis, šilkinės juostelė (apie 3 m), žirklys - 2 vnt. Jei mokytojas nutaria formuoti daugiau komandų, tada kiekvienai komandai turi būti duodamos atskiros priemonės: A4 formato kartono lapai, 1 skylamušis, šilkinės juostelė (apie 3 m), žirklys kiekvienai komandai.
Laiko sąnaudos ir eiga	45 minutės. Sąvokos aiškinimui, teorinei daliai skiriama iki 7 min, darbui - 30 min, rezultatų apibendrinimui ir refleksijai - 7 min.

Mokytojo vaidmuo arba mokinio “užsakovo” vaidmuo	Mokytojas pakviečia vieną mokinį būti “užsakovu”. Po kiekvieno darbo rato, “užsakovas” patikrina ar padaryta pagal reikalavimus, ar nėra broko, ar kirpimo linijos lygios, ar kaspinėlis tvarkingai surištas. Užrašo lentoje kiek kvienu ratu dirbo mokinių, kiek skirtukų padaryta kokybiškai, kiek skirtukų padaryta nekokybiškai. Turi praeiti 4-5 ratai.
Mokinių vaidmuo (darbas individualiai, grupėje, darbas klasėje, namų darbai ir pan.)	Mokytojas gali suskirstyti mokinius į grupes iki 5 mokinių grupėje. Gali būti ir viena grupė. Pirmas ratas. Mokytojas, pakviečia pirmą narį iš vienos komandos, paaiškina užduotį, uždeda laikmatį 1.30 min, po to suskaičiuoja kiek mokinsys pagamino skirtukų pagal reikalavimus (neteisingai padaryti skirtukai – anuliuojami) Antras ratas. Mokytojas pakviečia 2-ą mokinį į porą (1-mas narys lieka ir dirba kartu); paaiškinama užduotis, kelias sekundes duoda porai pasitarti kaip, kas, ką darys (apibendrinami rezultatai kaip ir pirmame rate) Trečias ratas.....kviečiamas trečiasis komandos narys (apibendrinami rezultatai)... Ketvirtas ratas.....Kviečiamas 4 komandos narys (apibendrinami rezultatai)..... Penktas ratas.....
Refleksija (kaip sužinote ar išmokome)	Atliktos užduoties rezultatai užrašomi ant lentos. Klausimai refleksijai (tikėtina kad maksimalus našumas bus pasiektas 4 rate, toliau našumas mažės, todėl kad išteklių padidėjo). Pastaba: galima 4 rate duoti komandai antras žirkles.

Pamokos apibendrinimas - Refleksija:

1. Kokie veiksniai turi įtakos našumui?
2. Kas tau sunkiausia buvo atliekant užduotį?
3. Kaip apskaičiuojamas našumas?

Integruotos anglų kalbos, lietuvių kalbos, matematikos ir ekonomikos pamokos planas

Dalykai: *anglų kalbos, lietuvių kalbos, matematikos ir ekonomikos.*

Trukmė: 2 pamokos

Pamokos tema: *Kelionių agentūros darbo simuliacija.*

Pamokos uždavinys: Dirbdami grupėje, naudodami Power point programą ir ieškodami informacijos internete, gebėsite paruošti bei pristatyti taisyklinga rašytine ir sakytine anglų ar lietuvių kalba atostogų pasiūlymą šeimai, kuriame bus aptartas kelionės maršrutas ir suplanuotas biudžetas.

Mokinio kompetencijos, ugdomos pamokoje:

- Pažinimo (už savo mokymąsi atsakingas žmogus, kuris geba kelti ir pasiekti mokymosi tikslus);
- kūrybingumo (gebėjimas pritaikyti turimą informaciją, kelti naujas idėjas ir jas įgyvendinti);
- komunikavimo (mokėjimas bendrauti, gebėjimas keistis informacija);
- socialinė (atsakingas ir aktyvus grupės narys).

Vertinimas (pateikta lentelė):

- Pasiūlymo turinys (kelionės maršrutas)
- Pasiūlymo pristatymas (pateiktys ir kalbėjimas)
- Biudžeto skaičiavimai
- Originalumas

27 lentelė. Pamokos planas

Laikas (min)	Pamokos dalys	Mokytojo veikla	Mokinių veikla	Pastabos (integracija, priemonės, darbo būdai, metodai)
5	Įvadas	Skelbiama tema, uždavinys, ugdomos kompetencijos bei vertinimo kriterijai.	Mokiniai suskirstomi grupėmis po 3 – 4.	Patyčių prevencija: draugiškas bendravimas komandoje, adekvatus savęs vertinimas.
40	Pagrindinė dalis	Mokinių konsultavimas.	Kūrybinės užduoties atlikimas: kliento portreto sudarymas, informacijos paieška internete, kelionės kainos apskaičiavimas, pasiūlymo rengimas.	Planšetės. „Minčių lietus“
15	Baigiamoji dalis. Ugdomo turinio veiklos refleksija.	Pristatymams skirto laiko kontroliavimas.	Mokiniai pristato savo darbus.	Maksimaliai 5 min.

30	Įsivertinimas, vertinimas.	Išrenkamas geriausias pasiūlymas: kaina, paslaugų paketas, kuris geriausiai atitinka klientų poreikius. Geriausias pristatymas: pateiktis / plakatas. Grįžtama prie pamokos uždavinių bei ugdytų kompetencijų.	Kitų grupių darbo vertinimas. Komandinio darbo įsivertinimas. Mokiniai įvertins, kaip kiekvienam iš jų sekėsi įgyvendinti uždavinius, įvardins, kokias kompetencijas ugdė.	Vertinimo lentelės. Įsivertinimo anketos.
----	----------------------------	--	--	---

Užduotys (40 min.):

1. Atsižvelgiant į kliento poreikius ir biudžetą sudaryti tinkamą maršrutą.
2. Pasiūlyme turi būti atsižvelgta į kiekvieno šeimos nario ne mažiau kaip vieną interesą.
3. Naudojant planšetes ir informaciją internete parengti kelionės pasiūlymą Power point formatu (patrauklus ir aiškus tekstas, aktuali informacija, įmonės pavadinimas ir logotipas)
4. Atsiųsti pasiūlymus *mokytoja@gmail.com*
5. Pristatyti kelionės maršrutą ir suplanuotą biudžetą.

I. Šeima (Vilnius) LT

Šeimos sudėtis: 42 metų vyras, 40 metų žmona, 10 ir 13 metų vaikai. Biudžetas 3000 EUR. Kelionės trukmė 5–7 dienos. Kelionės kryptis – Didžioji Britanija. Interesai: vyras domisi sportu, automobiliais, gamta; žmona – istorija, architektūra, gamta; vaikai – (1) gamta, menas, sportas; (2) menas, istorija, gamta. Tinka visoks maistas. Vyras ir žmona vairuoja. Visa šeima laisvai kalba anglų / rusų kalbomis.

II. Šeima (Londonas) ENG

Šeimos sudėtis: 45 metų vyras, 42 metų žmona, 6 ir 8 metų vaikai. Biudžetas 2500 GBP. Kelionės trukmė 5–7 dienos. Kelionės kryptis – Lietuva. Interesai: Lietuvos istorija ir natūrali gamta, ekologija. Maistas – visi vegetarai, suaugusieji alkoholio nevartoja. Gyvenime vengia vartotojiškumo. Nevairuojantys. Visa šeima kalba tik angliškai.

III. Šeima (Londonas) ENG

Du suaugusieji. Amžius 60 – 65 metai. Moteris turi judėjimo negalią. Biudžetas 2500 GBP. Kelionės trukmė 5 – 7 dienos. Kelionės kryptis – Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Nida. Interesai: istorija, architektūra, gamta. Maistas tinka visoks. Kalba anglų / vokiečių kalbomis.

PASIŪLYMO SANDARA

28 lentelė. Kelionės pasiūlymas pristatomas klientų gimtąja kalba

Skrydis lėktuvu į lankytiną šalį	
Kelionės trukmė	
Maršrutas ir transportas	
Lankytini objektai	
Nakvynė	
Maitinimas	
Kelionės kaina lankomos šalies valiuta	
Bonus	

Vertinimas

29 lentelė. Pristatymo vertinimas

Vertinimo kriterijai	Aspektai	Taškai	Pastabos
Maršruto pasiūlymo pristatymo turinys	Maršruto pasiūlymas aiškus, argumentuotas, atitinka klientų lūkesčius. Remiamasi studijuotais šaltiniais. Sąvokos vartojamos tiksliai, tinkamai.	2	
	Maršruto pasiūlymas ne visai aiškus ir argumentuotas, iš dalies atitinka kliento lūkesčius. Remiamasi tik vienu šaltiniu. Pasakoma nereikalingos, su tema nesusijusios informacijos.	1	

Pasiūlymo pristatymas (pateiktys ir kalbėjimas). Anglų arba lietuvių kalbos.	Tartis, kirčiavimas, gramatika ir žodynas atitinka bendrinės kalbos normas (gali būti 1–2 trūkumai). Pateiktyse nėra klaidų. Kalbama tinkama intonacija.	2	
	Tartis, kirčiavimas, gramatika ir žodynas atitinka bendrinės kalbos normas (gali būti 3–4 trūkumai). Pasitaiko viena kita klaida pateiktyse. Kalbama tinkama intonacija.	1	
Biudžeto skaičiavimas	Racionaliai parinktas maršrutas, transportas, maitinimas, nakvynė, lankytini objektai, pasiūlymo kaina atitinka šeimos biudžetą.	2	
	Iš dalies racionaliai parinktas maršrutas, transportas, maitinimas, nakvynė, lankytini objektai, pasiūlymo kaina atitinka šeimos biudžetą.	1	
Santykis su klausytojais, atsakymai į klausimus.	Akių kontaktas su klausytojais palaikomas nuolat. Laikysena ori ir pagarbi. Su klausytojais bendraujama verbaline ir neverbaline raiška. Į klausimus atsakoma mandagiai ir aiškiai.	1	
Originalumas	Pritaikoma turima informacija, keliamos naujas idėjos ir jos įgyvendinamos	1	
Bonus	Atlikdami skaičiavimus mokiniai turi nepamiršti įmonės pelno. Ne mažiau 5 proc. nuo užsakymo.	2	

ĮSIVERTINIMAS

30 lentelė. Įsivertinimas

DARBAS KOMANDOJE				
<i>Mokiniai vertina vieni kitus</i>	Vardas	Vardas	Vardas	Vardas
1. Padėjo nenukrypti nuo užduoties				
2. Siūlė racionalius sprendimus				
3. Tikslingai naudojo IKT				
4. Taisyklingai kalba angliškai / lietuviškai				
5. Apskaičiuojo kelionės kaštus				

31 lentelė. Asmeninis įsivertinimas

Kas pavyko dirbant grupėje?	Su kokiais sunkumais susidūrėte?
Kokias kompetencijas ugdėte?	Kokios veiklos tai įrodo?